RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923. Första kammaren. Nr 17.

Lördagen den 10 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets utlåtanden:

nr 14, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; samt

nr 15, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader i samband med världspostkongressens hållande i Stockholm år 1924 jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 26 januari 1923 avlåten proposition (nr 28), vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att till bestridande av kostnader i samband med åttonde världspostkongressen i Stockholm år 1924 finge av postmedel användas ett belopp av högst 475,000 kronor.

I anledning av förevarande proposition hade i en inom första kammaren av herr *G. H. von Koch* väckt motion (nr 157) hemställts, att vid fastställandet av det bidrag av postmedel, som finge användas för anordnandet av åttonde världspostkongressen år 1924, vissa i motionen framhållna sparsamhetssynpunkter måtte vinna nödigt beaktande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag, måtte medgiva, att till bestridande av kostnader i samband med åttonde världspostkongressen i Stockholm år 1924 finge av postmedel användas ett belopp av högst 350,000 kronor;

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

b) att herr von Kochs i ämnet väckta motion måtte anses besvarad med vad utskottet förut anfört och hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, C. J. G. Swartz, N. A. Nilsson* i Kabbarp, *H. F. Lamm, O. U. B. Olsson, J. Nilsson* i Malmö, *O. Bergqvist, A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén, O. H:son Waldén* och *P. M. Olsson* i Blädinge, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava den lydelse, reservationen utvisade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag, måtte medgiva, att till bestridande av kostnader i samband med åttonde världspostkongressen i Stockholm år 1924 finge av postmedel användas ett belopp av högst 400,000 kronor;

b) — — — — — — — — — —.

Herr statsrådet **Örne:** Herr talman, mina herrar! Den fråga, som innefattas i det nu föredragna utlåtandet är av så grannlaga natur, att dess diskuterande inför offentligheten knappast är önskvärt. Det skulle utan tvivel ha varit synnerligen lyckligt, om riksdagen beträffande denna fråga kunnat komma till ett enhälligt beslut. Hade utskottet stannat vid att tillstyrka det av reservanterna föreslagna beloppet, 400,000 kronor, skulle jag för min del icke hava rest någon invändning mot utskottets hemställan, ehuru jag fortfarande anser, att den av Kungl. Maj:t begärda summan, 475,000 kronor, icke är överdrivet hög med hänsyn till nödvändigheten av att hava en någorlunda bred säkerhetsmarginal. Då utskottet nu emellertid gått ett steg nedanför reservanterna och stannat vid endast 350,000 kronor, anser jag mig icke kunna undgå att yttra några få ord.

För dem av kammarens ledamöter, som icke närmare känna till vad det rör sig om, kanske den begärda summan har förefallit orimligt hög. De internationella kongresser, som vi hittills haft erfarenhet av i vårt land, ha varit av en helt annan karaktär än världspostkongressen. Dessa andra kongressers uppgift har varit att sätta en rad specialister i tillfälle att inför ett internationellt forum framlägga resultaten av sina forskningar eller de åsikter, till vilka de kommit i vissa sociala frågor. Och i fråga om kongressernas resultat ha ju dessa aldrig blivit annat än en eller annan resolution, som möjligen överlämnats till vederbörande regering för att beaktas vid lagstiftning i ena eller andra riktningen.

De kongresser, som tidigare hållits i Sverige, ha varat endast några få dagar, och det svenska värdskapet har haft synnerligen begränsad omfattning. Totalkostnaderna för dessa kongresser, såsom antialkoholkongressen, geologkongressen och en hel del andra dylika kongresser, ha likväl stigit till betydliga belopp. Dessa belopp ha hopbragts genom enskilda organisationer och av privatpersoner, som gjort betydande uppoffringar. Det allmänna har icke behöft tillskjuta annat än något mindre belopp.

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

Den nu stundande världspostkongressen är världspostunionens beslutande församling. Den har en oerhörd mängd viktiga realfrågor att avgöra. Den senaste världspostkongressen i Madrid hade sålunda flera tusen, från medlemmar av världspostunionen väckta förslag att besluta om. Kongressens varaktighet torde icke kunna antagas bliva mindre än sex veckor. Under den tiden arbetar församlingen precis såsom ett vanligt parlament med utskott och plena. Besluten måste vara synnerligen väl förberedda, ty de ha natur av lagar, som skola lydas av postförvaltningarna i världens alla länder, och det är klart, att under sådana förhållanden kräves det precis samma noggranna övervägande som vid vanlig nationell lagstiftning. De ekonomiska konsekvenserna av de fattade besluten äro ofta av den största statsfinansiella betydelse för alla de länder, som äro anslutna till postunionen.

Nu är det ju, såsom herrarna utan tvivel känna till, sedan gammalt så, att de olika länderna ha tävlat om äran att få mottaga den internationella världspostkongressen, alldeles på samma sätt som i Sverige städerna tävlat om att få hovrätter och regementen. Detta har fört med sig, att världspostunionen aldrig behöft räkna med några kostnader för sina kongresser. De inbjudande länderna ha med nöje betalt samtliga kostnader och därtill visat den mest storartade gästfrihet mot de olika ländernas ombud, vartill kommer, att man ansett sig böra begagna tillfället att inför ombuden för de främmande staterna uppvisa vad landet haft att vara stolt över i kulturellt och ekonomiskt hänseende, i förvissning om, att detta skulle vara till gagn för strävandet att göra landet känt i den övriga världen.

Beträffande själva kongresskostnaderna, som äro en mer officiell angelägenhet, om vilken man därför även vid detta tillfälle kan tala tämligen ogenerat, vill jag endast framhålla, att för världspostkongressen liksom för dess utskott krävas sekreterare, kanslipersonal, stenografer och vaktmästare liksom för ett vanligt parlament. Tryckningskostnaderna äro en synnerligen väsentlig utgift. Enligt vad jag erfarit hade generalpoststyrelsen ursprungligen räknat med, att världspostunionen skulle själv betala tryckningskostnaden för det egentliga kongresstrycket. Denna uppfattning berodde på ett misstag. Det är så, att de anordnande länderna alltid bruka betala samtliga dessa kostnader. Det gör, att det belopp, som ursprungligen beräknades för trycksaker i samband med kongressen, eller 9,000 kronor, kommer att stiga till minst fyra gånger så mycket. Det är också klart, att tryckningen måste forceras i hög grad, för att kongressens arbete icke skall hindras, och dessutom skall ju tryckningen ske på ett främmande språk, vilket drager högre kostnader, än om tryckningen skedde på svenska språket.

Det är vidare tydligt, att kongresser av detta slag äro förenade med vissa kostnader, som vore överflödiga, om kongressens alla deltagare tillhörde samma nationalitet. Världspostkongressens språk är franska, och det förutsättes, att ombuden skola förstå detta språk. Men så är icke alls fallet. Det finnes mycket stora och mäktiga stater, som till denna kongress skicka ombud, som måste tala inför kongressen genom

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

tolk. För övrigt få vi minnas, att vi tillhöra ett land, vars språk förstås av ett mycket litet fåtal kongressdeltagare. Detta gör, att särskilda anordningar måste vidtagas för att hjälpa ombuden till rätta både vid kongressen och utanför densamma.

Vad beträffar syftet med att inbjuda världspostkongressen hit, nämligen att sprida kännedom om vårt land ute i världen, så måste jag säga, att det skulle smärta mig mycket, om de beviljade medlen icke skulle förslå till de planerade utflykterna. Det har varit meningen att bereda kongressens deltagare tillfälle att se en skymt av Norrland och dess trävaruindustri och malmindustri liksom av dess egenartade natur, och jag vill icke gärna, att statens järnvägar skola underkasta sig några ekonomiska uppoffringar för den saken, vilket kanske blir nödvändigt, om utskottets hemställan bifalles. Det kan ju tyckas göra detsamma, om den ena eller andra statsinstitutionen bär kostnaden för en sådan resa, men det stämmer med god bokföringsprincip, att en utgift alltid kommer på rätt konto. Även planeras det helt naturligt kortare utflykter till de sevärda platser, som ligga närmare Stockholm, vartill kommer den omständigheten, att man bör bereda kongressens deltagare en del olika bekvämligheter såsom fria spårvägsresor under kongresstiden och annat dylikt, som alltid brukar förekomma utomlands. Dessa kostnader tillsammantagna gå naturligtvis till avsevärda belopp, det kan icke hjälpas.

Till sist skall jag beröra de farhågor, som på sina håll uttalats för, att världspostkongressen i Stockholm skulle bliva en kongress, där arbetet skulle komma i andra rummet och festligheterna i första. Dessa farhågor måste anses alldeles ogrundade. De föregående världspostkongressernas arbete har bedrivits intensivt, särskilt som flertalet kongressdeltagare i hemlandet haft sådan ställning, att de icke kunnat vara borta längre tid, än som strängt taget varit nödvändigt. Det är emellertid givet, att anordningar måste vidtagas för kongressdeltagarnas trevnad och förströelse. Det förekommer vid alla internationella konferenser och torde nog få anses vara alldeles oundvikligt även i detta fall. I detta sammanhang vill jag erinra, att världspostföreningen, som är en av de största och äldsta av alla internationella sammanslutningar och av största betydelse för den mellanfolkliga samfärdseln, nästa år firar 50-årsminnet av sin grundläggning. Detta 50-årsjubileum måste firas under värdiga former.

Efter vad jag inhämtat ha tidigare världspostkongresser dragit så avsevärda kostnader, att även det av Kungl. Maj:t äskade beloppet i jämförelse med dessa kostnader är mycket blygsamt. Världspostkongressen i Rom 1906, således före världskriget, drog på sin tid den betydliga summan av 720,000 kronor, i svenskt mynt räknat. Det är klart, såsom också antytts i utskottets motivering, att Sverige icke kan tävla med dessa större stater i fråga om dyrbara anordningar för kongressen. Det skulle emellertid icke vara så angenämt, om kongressdeltagarna efteråt skulle anse sig behöva ångra, att de kommit till vårt avlägsna land i stället för att mottaga inbjudan från någon av de stormakter, som tävlat om att få kongressen.

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

Med stöd av vad jag nu anfört, ber jag att få hemställa till kammarens ledamöter, huruvida icke åtminstone det av reservanterna förordade beloppet, 400,000 kronor, borde kunna bifallas. Såsom det sägs i utskottets motivering kommer ju Kungl. Maj:t att pröva kongressens program, och det finns väl knappt någon, som tror, att den regering, som sitter, när detta program skall prövas, skall vara benägen för något större slöseri, än som betingas av de nödiga anordningarna för kongressens trevnad.

Jag vill till slut fästa uppmärksamheten på, att ett bifall till reservanternas förslag sker på precis samma motivering som ett bifall till utskottets förslag. Det visar, att det här endast rör sig om en ren lämplighetsfråga, och då slutligen, såsom det också säges, den verkliga nettokostnaden för världspostkongressen ingalunda kommer att stiga till det belopp, som nu beviljas, utan stannar långt därunder, förefaller det mig, som om herrarna genom att efterkomma denna vördsamma hemställan icke skulle göra något, som icke vore fullt försvarbart.

Herr **förste vice talmannen**: Jag vill ytterligare påpeka en sak, nämligen att när man satte ned anslaget från 500,000 kronor, som ursprungligen begärts av generalpoststyrelsen, till 400,000 kronor, fick man därefter den upplysningen, att tryckningskostnaden icke skulle, såsom generalpoststyrelsen trodde, betalas av den internationella byrån, utan att det tillkom den inbjudande makten att betala trycket i dess helhet. Detta gjorde en ökning i dess petita på 40,000 kronor. Det är alltså, kan man säga, här fråga om en nedsättning från 500,000 kronor, som ursprungligen begärdes, med 140,000 kronor.

Det är även en annan omständighet, som jag ber att få påpeka, och det är, att, såsom framgår av utskottets utlåtande, utskottet icke ansett frågan om själva kostnadsbeloppet — vilket, på sätt i propositionen antytts och enligt vad av utskottet införskaffade upplysningar ytterligare givit vid handen, så gott som helt kan påräknas bliva täckt genom vissa i samband med kongressen uppkommande extra inkomster och som i varje fall icke påkallar uppförande å riksstaten av särskilt anslag — vara av avgörande betydelse vid behandlingen av ärendet. Detta, att sådana kongresser medföra vissa särskilda inkomster, är bekant för representanterna för de stater, som äro inbjudna, ty så har det gått till i de övriga länder, som haft sådana kongresser.

Nu är det på det sättet, att generalpostdirektören fick i uppdrag att i Madrid inbjuda till en världspostkongress här i Stockholm nästa år, och vi stå således såsom värdar för representanter från alla håll och kanter. Det förefaller mig då vara ett ganska delikat spörsmål att ingående och offentligt diskutera vad man under de förhållanden jag nu antytt vill kosta på de inbjudna eller icke. Jag finner, att man i detta fall bör gå den väg, som har varit beträdd vid övriga kongresser, och låta det förlöpa på sedvanligt sätt och med de förströelser, som vanligtvis bruka åtfölja dessa kongresser. På själva kongressen, som är en arbetskongress, kan icke något sparas.

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat, än att det är lämpligast att gå på reservationen, till vilken hälften av statsutskottets medlemmar anslutit sig och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr **Ekman, Carl Gustaf:** Jag är fullkomligt ense med herr statsrådet, då han inledningsvis yttrade, att det skulle ha varit önskvärt, om detta beslut kunnat fattas av riksdagen efter förordande av ett enhälligt utskott och utan någon särskild debatt. Jag ber för min del få säga, och jag förklarade också i utskottet, att ehuru jag var övertygad därom, att det beslut, som utskottet sedermera fattade, var det av förhållandena bäst motiverade, jag likväl icke skulle komma att reservera mig, i händelse beslutet möjligen skulle komma att gå i en annan riktning. Jag trodde också, att det var den allmänna uppfattning, som gjorde sig gällande inom utskottet och därför blev jag i viss mån överraskad, då jag senare fann så talrika reservationer på punkten i fråga.

Jag vill först säga, att man här bör fasthålla vid två faktorer: den ena, att det är Sverige, som inbjudit till denna kongress, och den andra, att man med hänsyn härtill givetvis bör bereda kongressen tillfälle att arbeta under sådana förhållanden, att lösandet av dess uppgifter kommer att underlättas. Jag säger detta mot dem, som hava anmärkt, att båda de ifrågasatta beloppen förefalla omotiverat höga. Jag har sett sådana anmärkningar i pressen och även hört sådana erinringar under hand. Både bland reservanterna och hos utskottets majoritet har man utgått från, att man skulle taga mot kongressen på sådant sätt, att man i allo skulle underlätta dess arbetsuppgifter, och så, att deltagarna kände sig verkligen välkomna. Men något därutöver, sådana som tiderna nu äro, föreföll det utskottsmajoriteten, att man icke borde inlåta sig på. När man talar om att fullfölja vad som tidigare skett, när man säger, att mottagningen skall ske på hävdvunnet sätt, har utskottsmajoriteten icke blundat för, att förhållandena dock äro sådana, att man på alla möjliga andra områden tvingats att vidtaga sparsamhetsåtgärder, som man tidigare icke trott vara erforderliga. Och jag är övertygad om, att våra gäster i det avseendet också skola vara fullt medvetna om och förstå en dylik synpunkts läggande även på denna utgiftspost.

Jag vill därtill erinra att, när det talas om världspostföreningen såsom en alldeles särskilt enastående företeelse, kan man mycket väl förutse, att man på en hel mängd andra områden kommer att få internationellt arbetande sammanslutningar med uppgifter av samma vikt som världspostföreningens. Om jag tänker på telegrafen med dess sista utvidgning genom den nya radiotrafiken, så kommer där säkerligen att bliva behov av internationellt samarbete på samma sätt, som hittills gjort sig mest gällande för postverket. För flygväsendet likaså, och kanske även efter hand för järnvägarna. Jag vill erinra om, att det nya luftbromssystemet förutsätter en viss internationalitet, och givetvis kommer man att där få liknande internationellt arbetande konferenser till stånd. Så ha vi det internationella lantbruksinstitutet, och dess generalförsamling för att icke tala om det internationella samarbetet på det

utrikespolitiska området. Även där kan en mycket omfattande samverkan med ty åtföljande kongresser komma till stånd. Jag tror, att man med tagen hänsyn till denna allmänna utveckling bör kunna tänka sig, att dessa arbetande församlingar få mottagas med endast ett minimum av festligheter och tidskrävande utflykter. De böra förvisso behandlas och betraktas såsom församlingar, som sammanträda för utförande av arbete. Det är ur den synpunkten jag tror, att det belopp, som utskottsmajoriteten förordat, kan befinnas tillräckligt och skäligt.

Ang. kostnader i samband med världspostkongressen år 1924. (Forts.)

Jag skall icke säga mer. De skäl, utskottsmajoriteten i detta fall anfört, äro enligt min mening tillräckligt bärande och för Sveriges del fullt försvarliga, och vid sådant förhållande tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Carl Gustaf,* m. fl. begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid statsutskottets utlåtande nr 27 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet hemställt.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;
Nej — 65.

Herr statsrådet *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 102, angående dyrtidstillägg åt viss tullpersonal.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sänkning av räntan å lån från fonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående tillgodoseende av vissa synpunkter vid utnämningar av högre administrativa och judiciella ämbetsmän, särskilt landshövdingar.

I en inom första kammaren väckt och till nämnda kammares första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 139, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen begära ett allvarligt övervägande, huruvida, i avvaktan på en bättre värld, borde till menige mans båtnad vid utnämningar av högre administrativa och judiciella ämbetsmän och särskilt landshövdingar tillses, att ej, i motsats till författningen om allmän och lika rösträtt i förening med proportionella val, ämbetsmannamakten i själva verket fortfarande förbleve huvudsakligen ett enda partis, högerpartiets, privata tillhörighet och därigenom omintetgjorde eller högeligen förminskade förenämnda författningsreforms effektivitet.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen:** Genom en ödets skickelse har även i år en knippa av mina motioner, som behandlats av första kammarens tillfälliga utskott, kommit att stå i följd med ärendet om utskänkning på riksdagsrestauranten. Nu är detta ganska nedslående för mig, då såsom vi veta denna utskänkningsfråga omfattas av oss alla med synnerligen livligt intresse; representanterna för vår svenska statskonst här i kammaren kunna ju i timtal diskutera detta ämne såsom en verkligt viktig samhällsangelägenhet. Emellertid komma tyvärr i år de här små motionerna före denna viktiga fråga, men det är icke mitt fel, att herrarna nu få vänta och hava tråkigt i avvaktan på det stora och upplyftande skådespel, som sedan skall följa.

Jag har tillåtit mig att vid denna riksdag väcka en cykel av sex motioner rörande funktionarismens eller ämbetsmannamaktens problem. Fyra av dessa motioner hava gått till första tillfälliga utskottet, som nu avlämnat betänkanden rörande tre av motionerna. De andra två hava gått till konstitutionsutskottet för att där få vederbörlig behandling under herr Clasons bistra ledning.

Jag finner för min del, att här föreligger en realitetsfråga, en sak, som verkligen någon gång bör bliva föremål för realpolitisk behandling, nämligen huru man, så vitt på formen ankommer, skall kunna ställa till rätta och bringa jämvikt mellan alla de statsmakter, som regera det svenska folket. Vi hava nyligen haft en författningsrevision för att ställa riksdag och regering mera på sin rätta plats, och målet för denna författningsrevision har ju varit, att man velat genom riksdag och regering möjliggöra en landsfaderlig omsorg om alla och särskilt om dem, som äro i betryck.

Nu finnas ju även andra statsmakter, som behärska landet, nämligen ämbetsmannamakten, därvid begreppet ämbetsmän är liktydigt med

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

de högre ämbetsmännen, vidare pressen och även en och annan dessutom. Dessa två nyssnämnda statsmakter verka på sitt gamla sätt, med sina gamla fel, utan att något försök gjorts att beskära desamma. Till ett idealtillstånd kan man visserligen icke heller där komma, men det kan i alla fall totas till litet grand på det sätt, varpå man försökt sig beträffande riksdag och regering.

Ämbetsmannamakten är ju grundad på, att ämbetsmännen eller statstjänarna, såsom de också kallas, skola vara regeringens, parlamentets och folkets trogna rådgivare och hjälpare. Men i verkligheten lever denna statsmakt sitt eget fria liv. Dess betydelse är så stor, att man nästan skulle kunna säga, att vad byråkratien icke vill blir sällan någon sann verklighet, vad de andra statsmakterna än besluta.

Ett fullföljande av den tankegång, som jag nyss tillåtit mig angiva, blir således den, att man i fråga om denna viktiga statsmakt bör göra en undersökning på samma sätt som man gjort beträffande riksdag och regering, nämligen om denna statsmakt kan sägas utöva landsfaderlig omsorg om alla och särskilt om dem, som äro i betryck.

Jag har, för att redan från början uttala mig lättfattligt, tillspetsat klämmen på ett sätt, som föranlett utskottet till en kringgående rörelse, som jag skall försöka genombryta. Jag yrkar, att riksdagen ville hos regeringen begära ett allvarligt övervägande, huruvida, i avvaktan på en bättre värld — det tillägget kan man alltid göra i våra förhandlingar, och det har jag därför gjort för säkerhets skull — bör till menige mans båtnad vid utnämningar av högre administrativa och judiciella ämbetsmän och särskilt av landshövdingar tillses, att ej, i motsats till författningen om allmän och lika rösträtt i förening med proportionella val, ämbetsmannamakten i själva verket förblir huvudsakligen ett enda partis, högerpartiets, privata tillhörighet och därigenom omintetgör eller högeligen förminskar förenämnda författningsreforms effektivitet. Så har yrkandet formulerats.

Härpå svarar utskottet allenast följande: »Motionären synes avse» — utskottet är sålunda icke riktigt säker på sin sak, vilket jag lätt kan förstå — »att regeringen vid tillsättande av ämbetsmän skulle eftersträva, att statstjänarna bleve fördelade i proportion till styrkeförhållandet mellan de politiska partierna. Då genomförandet av en dylik princip måste innebära, att regeringen vid utnämningar skulle i strid mot regeringsformens bestämmelser taga hänsyn icke allenast till vederbörandes förtjänst och skicklighet utan jämväl till deras politiska åskådning, hemställer utskottet» — utan någon meningsskiljaktighet — att förevarande motion icke måtte till någon åtgärd föranleda.

Jag kan icke draga någon annan slutsats av detta, än att utskottet anser, att anledningen till, att den högre ämbetsmannamakten — det är krasst, men det är ett realpolitiskt påstående — företrädesvis är ett enda partis privata tillhörighet, är den, att förtjänst och skicklighet i eminent mening fått göra sig gällande vid utnämningarna. Utskottet borde ha förstått att jag naturligtvis menar, att vid ifrågavarande utnämningar, liksom vid så många andra, skickligheten icke kommer till

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

sin rätt. Det är förtjänsten, om man därmed menar de s. k. pappersmeriterna, som därvidlag spela en roll, men icke skickligheten, ty i skicklighet måste också ingå förstånd och förmåga att, såsom jag sade, utöva landsfaderlig omsorg om alla och särskilt om de betryckta. Detta är ämbetsmannamaktens uppgift, och i den mån den åsidosättes vid utnämningar, åsidosättes också regeringsformens föreskrift, att hänsyn till skickligheten skall vara det vägledande vid utnämningar. Det var min mening, och utskottet borde nog också förstått, att detta varit motionens mening.

Låt oss emellertid vid detta tillfälle — ett sådant förekommer ju så sällan — språka ett litet grand om denna regeringsformens princip: förtjänst och skicklighet. När första gången proposition framlades om kvinnors tillträde till statsämbeten, som nu äro dem undanhållna, framhöll justitieministern — jag tror, att det var herr Löfgren — att det vore till statens obestridliga fördel, att detta grundlagens bud om förtjänst och skicklighet bleve den för befordringar till statsämbeten gällande principen, och på denna grund måste också kvinnornas fordringsrätt segla fram.

Hur förhåller det sig dock i själva verket med denna befordringsgrundsats. Att det är en vacker tanke, måste vi alla erkänna, men jag tror, att den ganska litet gör sig gällande i verklighetens värld, och i ett avseende är den, nämligen så vitt det rör förtjänst, suspenderad. Det har nämligen i tillämpningen blivit så, att vid utnämning till befattningar det icke bara är statens fördel, som man tager hänsyn till, utan även till den utnämndes dagliga bröd och anspråk på livet. Det allmänna har vid anställning övertagit ett visst ansvar för individen, och det anses instinktivt icke gå an att vid befordringar kasta honom över bord för den första bästa skicklige, som anmäler sig. Därför har nästan med naturlags makt på de första eller lägre befordringsstadierna den uppfattningen gjort sig gällande, att tjänstemännen böra befordras i tur och ordning, blått de någorlunda hålla måttet. Detta är säkerligen också mycket gagneligt för skickligheten, som sålunda åtminstone under någon tid i livet vänjer sig vid ett visst broderskap. Man kan således anse, att grundlagens föreskrift om skicklighet såsom befordringsgrund framför allt och med rätta endast gäller de högsta posterna, men att i övrigt den principen gäller, att tjänstemännen visserligen äro till för tjänsten, men att tjänsten också är till för dem.

Vi ha följaktligen blott att hålla oss till de högsta befattningshavarna, och i fråga om dem borde rätteligen skickligheten spela en dominerande roll. Men även här är denna befordringsmaxim ganska begränsad i tillämpningen, understundom alldeles övergiven. I varje fall är man ytterst nyckfull vid dess tillämpning. Det finnes nämligen andra, i grundlagen icke inskrivna, men i människonaturen så mycket mer inpräglade maximer, som pocka på tillämpning och göra det med vida större framgång. En dylik mellankommande bevekelsegrund är partihänsyn. Samhället består ju politiskt av partier, som alla sträva efter makten, och utnämningsrätten till de högre befattningarna är en med

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

makten följande fördel, som anses såsom en av de ej minst betydande. Det är mänskligt och naturligt att en styrelse, som ensam tror sig förstå samhällets bästa, också söker välja sina verktyg bland de egna. Man talar i de olika partiernas läge om, att endast saklig kompetens är den vägledande grundsatsen vid befordringar, men man skall dock alltid finna, att de befordrade gärna bära det egna partiets märke, och fråga är om icke detta är den förnämsta och käraste egenskapen, inför vilken det är mindre viktigt, huru det förhåller sig med de andra kvalifikationerna.

När det konservativa partiet har varit vid makten, har det hänsynslöst följt denna åsikt, ehuru det någon gång kanske tillåtit någon liberal på högerkanten att slinka in på en landshövdinge- eller annan viktig befattning. Men högerfolket har i regel varit privilegierat. Jag har stått dessa tilldragelser nära, icke minst i min ämbetsverksamhet, och känner dem till punkt och pricka.

Vänsterpartierna har nog också benägenhet att följa samma princip, men göra det icke i samma omfattning; detta icke av dygd tror jag, men av nödvändighet. För det första är det nödvändigt att i en mängd maktpåliggande fall taga hänsyn till förmågan att rätt handhava tekniska uppgifter, och då stå oftast icke andra personer till buds än sådana, som i politiska ting äro konservativa. Vidare är det ofta så, att ämbetsverken i själva verket komplettera sig själva, såsom fallet säges vara med högsta domstolen, från vars förslag man vanligen anser sig icke lämpligen böra avvika. Det är emellertid en annan sak, som här spelar in. Vänsterregeringarna ha det ganska trångt här i landet och svårt att slå sig fram gent emot den härskande högerfunktionarismen. De skola komma med en del nyheter, som icke äro så lätta att genomföra, medan högern, när den är vid makten, har en i alla avseenden mycket bekvämare position, då den ju har att hålla på det bestående. Vänsterregeringarna synas då föreställa sig, att de måste stå på bästa möjliga fot icke minst med högerpartiet för att kunna leva och uträtta någonting. Och detta sker enklast och billigast, nu som i alla tider, genom att man förlänar det ämbeten utan att tänka på, att detta blir en kostsam affär för folket. Förr i tiden sades det också, att Konungen personligen förbehölle sig ett avgörande inflytande vid tillsättande av högre ämbetsmän, i synnerhet landshövdingar, oavsett parlamentarism och dylika nyheter. Huru därmed nu förhåller sig, vet jag icke. Men det är även andra omständigheter, som vid ifrågavarande utnämningar spela in. Särskilt vad landshövdingarna angår, vilka ju skola yttra sig över allt möjligt och därför spela en synnerligen stor roll för frågornas avgörande, är det ju en gammal uppfattning, att en landshövding måste representera. Därför bör man till sådan taga en person, som har förmåga därtill och helst kanske också förmögenhet, och då blir det helt naturligt en konservativ person. En landshövding måste representera och bjuda på tillställningar, och jag erkänner, att det är ytterst angenämt för dem, som bliva bjudna dit. Jag har själv varit föremål för sådan inbjudan och haft mycken trevnad därav.

Sålunda inträffar det, att även vänsterregeringar av alla dessa olika

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

skäl i regeln utse konservativa personer till de högsta ämbetena, och det gör ju, att detta privilegium upprätthålles för ett visst parti, och för *en* statsmakt, nämligen ämbetsmannamakten, med de följder, som jag nu talat om. Av denna självfallenhet förklaras också tryggheten i ämbetets utövning hos dem, som besitter den högre ämbetsmannamakten, och denna trygghet visar sig däri, att de icke ens av fruktan söka gå tillrätta med sig själva. Ty då icke annat hjälper, är det för oss inom politiken fruktan, som förmår oss att göra vad vi böra göra, om vi också icke vilja göra det. Härtill kommer den omständigheten, att de, som hava makten, önska omgiva sig med personer som hava samma åsikter och stå dem nära, och även delvis sådana, som icke äro självständiga utan alltid följa vederbörande. Även i detta fall får således regeringsformens princip om förtjänst och skicklighet stryka på foten i ganska stor omfattning.

Och så slutligen: Vad menas för övrigt med förtjänst och skicklighet? Jo, nästan undantagslöst lärdomsmeriter, flit, ordningssinne, rutin, knivskarp begåvning, intellektualism — studentexamen med andra ord! Vid karaktärsegenskaper och vid det inre känslolivet fästes däremot endast i kuriösa fall, om ens då, något avseende, och dock är det väl fråga, om icke även dylika egenskaper äro uttryck för förtjänst och skicklighet och kunna vara nyttiga drivkrafter vid ämbetsutövning. I varje fall äro de nödvändiga för en landsfaderlig omsorg om alla och särskilt om dem, som äro betryckta — det är alldeles säkert.

För övrigt har, oavsett allt detta, den, som bestämmer över utnämningarna, direkt eller indirekt — även inderekta utnämningar förekomma som bekant i mycket stor utsträckning — makt att bedöma förtjänst och skicklighet efter vad han för tillfället vill inlägga däri med ledning av välvilja, lojalitet, fördom, intresse, fiendskap eller god eller ofullkomlig inblick i förhållandena.

Detta är nu några exempel på huru litet en grundlag ofta förmår att göra sig gällande gent emot människonaturen. Förtjänst och skicklighet såsom befordringsgrundsatser ha, ofta eller merendels, icke kunnat bli stort mer än en ståtlig maskerad, och då nu utskottet maskerat sig i denna granna skrud, måste jag svara: »Jag känner dig, vackra mask!»

När nu motionen formulerats så tillspetsat som skett, för att den skulle bli lättfattlig, har utskottet nappat på denna lilla utflykt och skrivit så, som utskottet här gjort. Jag har nu försökt, så gott jag förmått, att gendriva utskottets påstående och framhålla, att motionen avavser just att införa förtjänst och i all synnerhet skicklighet såsom befordringsgrundsatser, när det gäller högre ämbetsmän, av vilka de betrycktas väl och ve är beroende. Jag tänker då på de jordlösa, på de arbetslösa, de hemlösa, de fäderneslandslösa. Jag har särskild anledning att tänka på de jordlösa. Vad är det nu för ett spektakel rent av; även krav, som förr under liberalismens klangdagar voro a och o — jag har själv varit med om dessa tider för 20 år sedan; det var då självskrivet, att man borde hjälpa de jordlösa — äro nu bortsopade såsom gående över hövan.

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

Om man är med i riksförsamlingen eller i politiken och vill arbeta för de jordlösas rätt, kan man icke ha rättighet att stillatigande åse, att hela denna apparat av vederbörande, som skall yttra sig i sådana frågor, är sammansatt av just denna högre ämbetsmannamakt och dess avskuggningar, såsom hushållningssällskapens ordförande, vilka utgöras av godsägare och disponenter — alltsammans i mångt och mycket förträffligt folk, liksom vi alla människor äro, men icke skickliga att lösa just *denna* fråga, fastän de äro skickliga på andra områden.

Denna statsmakt är i sådana frågor alltför ensidig — ingen regel utan undantag, men undantaget bestyrker regeln — en riddare för makten, karriärerna, ägodelarna, obligationerna, aktierna o. s. v. Den reser genom sitt inflytande och sina privilegier på initiativ, rådslag och utlåtanden de svåraste hinder mot förverkligandet av domarreglernas sats: »Menige mans bästa är den yppersta lagen.» Den har blivit en dualism och en motsägelse i vår författning, som det verkligen icke är för tidigt att börja gå något till rätta med.

På dessa skäl och under åberopande även av motionens motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr **Borell:** Herr greve och talman, mina herrar! Det är icke första gången, som herr Lindhagen förebrår utskottet, att det icke förstår honom. Jag undrar för min del, om icke herr Lindhagen själv har en liten skuld härtill. Det är nog så med herr Lindhagens motioner i allmänhet, att de både i motiveringen och i klämmen äro i viss mån dunkla och dimmiga, och det är icke alltid så gott att ur dem läsa ut, vad herr Lindhagen i själva verket vill och menar. Herr Lindhagen använde själv ett ord, som jag finner vara ganska betecknande. Han talade om, hur man »totar till» något och gör ett försök att åstadkomma något. Det uttrycket är ganska karaktäristiskt för dessa motioner. Jag måste säga, att herr Lindhagen väl ändå får finna sig i att bli tagen efter orden, och i detta fall tror jag, att utskottet ganska riktigt återgivit vad som står i denna motion och kan utläsas av såväl dess motivering som dess kläm och detta är, att man för att fördela ämbetsmännen så, att de representera olika åsikter, skall utse dem i viss mån med hänsyn till olika politiska åskådningar. Det torde väl kunna fastslås, att de politiska åskådningarna åtminstone icke alltid äro identiska med skicklighet. Jag finner således för min del, att vad utskottet anfört är en fullkomligt tillräcklig motivering för utskottets avstyrkande, och jag har å utskottets vägnar ingenting vidare att tillägga.

För egen del skulle jag emellertid vilja säga några ord med anledning av innehållet i denna motion. Den innefattar i själva verket, såvitt jag förstår, ett synnerligen allvarligt angrepp på Sverigs ämbetsmannakår. Det framhålles i mycket starka ordalag, att ämbetsmännen ofta låta sig ledas — kanske omedvetet — av ovidkommande synpunkter. Jag skall taga ett par exempel ur motionen. Herr Lindhagen säger, att allmänheten i lyckligaste fall hos ämbetsmännen möter indifferenta, i

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

vanliga fall motståndare eller fiender. Kränkningar av de medborgerliga rättigheterna genom ämbetsmännens förakt för desamma eller bristande insikt om deras värde begås opåtalt etc. För min del anser jag, att detta omdöme om Sveriges ämbetsmannakår är i hög grad oriktigt, och jag skulle för min personliga del i motsats till den ärade motionären vilja framhålla, att Sveriges ämbetsmannakår är värd det största erkännande för det objektiva och sakliga sätt, varpå den utför sina ämbetsgärningar, och den frihet från personliga uppfattningar, som den därvidlag lägger i dagen. Jag tror, att detta är en synnerligen stor lycka och styrka för vårt land. Och en av de viktigaste anledningarna härtill ligger naturligtvis just däri, att vid utnämningar av ämbetsmännen politiska synpunkter icke få göra sig gällande. Hur högt denna mening är värderad i vårt land, framgår ju tämligen tydligt av det sätt, varpå reaktion framkallas av den minsta misstanke om att dylika synpunkter skulle göra sig gällande vid utnämningar av ämbetsmän.

Det är för övrigt rätt förvånande, hur herr Lindhagen, som i allmänhet med mycket starka ord fördömer partilivets fördärvliga inverkan på individen och samhället och kraftigt betonar, hurusom detta partiliv verkar förslavande på den individuella uppfattningen, förslavande på rättskänslan och förslavande på handlingsfriheten, i detta sammanhang har en annan mening och framhåller, att partilivet »sammanför människorna i någon mån och vidgar deras förståelse av varandra». Detta uttalande synes mig alltså stå ganska mycket i strid mot den åsikt, herr Lindhagen i allmänhet uttalar om partilivet.

Jag tror för min del, att landet icke vore betjänt med att partilivets välsignelse, såsom resultatet skulle bliva, om man följde herr Lindhagens initiativ, komme in även i ämbetsmannalivet och dess gärningar. Man har nog skäl att be att få bliva bevarad från en sådan utveckling.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen:** Den siste talaren har ju hållit sig till utskottets motivering och helt och hållet underlåtit att på något sätt bemöta de skäl, som jag anfört i mitt yttrande här. Han har då också — såsom vi ju äro vana vid här i Sverige och som vi så ofta hört uttalas från högsta håll — velat fastslå såsom en dogm, att den svenska högre ämbetsmannen icke är en människa. Han är märkvärdigt nog befriad från inflytelser av intressen hos sin miljö i motsats mot hela den övriga världen — och förmodligen också den övriga världens ämbetsmän, eftersom den siste talaren betonade, att den svenska ämbetsmannen är en så märkvärdig företeelse till skillnad från andra länders ämbetsmannakårer. Så föreföll det åtminstone.

Det är väl — lyckligtvis, kan jag säga — så, att även den svenska ämbetsmannen är en människa; han tillhör rent av också partier, och han gör sina intressen gällande, och han kan, då han är besjälad av dessa intressen, icke annat än taga intryck av dem i sin ämbetsmannagärning.

Ang. den högre ämbetsmannakårens rekrytering. (Forts.)

Det borde väl den siste talaren åtminstone kunna förstå, att det förhåller sig på det sättet och icke kan förhålla sig på annat sätt.

För övrigt citerar den siste talaren mycket ofullständigt. Allting har sina sidor och det finns intet missförhållande, som icke även har någon post på kreditsidan. Detta har jag i motionen velat uttrycka så: »I dessa fall» — när det gäller de frågor, som jag här talar om — »kan ämbetsmannen vara mera fanatiker än politiker. Partilivet sammanför partimänniskorna i någon mån och vidgar deras förståelse av varandra — det är alldeles säkert. Ämbetsmannen får ofta ingen annan social insikt och vägledning i motståndarnas tankar än genom de förvildade hetsartiklarna i hans dagliga tidning.» Det ställer citatet i något annan belysning, vill jag hoppas. Och vad beträffar den siste talarens påbörjade uppläsning ur motionens motivering om, hur ämbetsmannamakten har lätt att överse med ämbetsmäns övergrepp mot författningar, beträffande församlingsfriheten o. s. v., utgör detta endast början till en utförligare framställning, som är lånad från en utredning, verkställd inom lagutskottet och med siffror belysande, hur det gått med åtal för kränkning av yttrandefriheten och församlingsfriheten. Jag behöver icke ingå på denna sak; det var länge sedan, och den frågan föreligger icke nu, men resultatet av denna utredning var mycket nedslående.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 13.

Herr statsrådet *Åkerman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 98, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 10 mars 1922 om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom.

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående omorganisation i visst syfte av undervisningen vid de juridiska fakulteterna i riket m. m.

I en inom första kammaren väckt och till nämnda kammares första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 140, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen hemställa:

1) att synnerlig uppmärksamhet måtte ägnas däråt, att eleverna i de juridiska fakulteterna i riket — vilka senare för närvarande handhade utbildningen av den byråkrati, som i rikets högsta befogenheter och ämbeten skulle en gång behärska oss — måtte bibringas icke blott minneskunskap, bokstavslydnad och formella färdigheter utan även fostras till hängivenhet för de gudomliga lagarna eller med andra ord till medkänsla för det som vore svagt, förtryckt och olyckligt;

2) att därvid måtte tagas till utgångspunkt de påbud i slikt avseende, som redan godtagits av statsmakterna, nämligen dels vår tusenåriga högsta grundlags, nya testamentets samhällsetik, dels den i Sveriges rikes lag inskrivna domaredens uppfordran till domarna att döma »efter Guds och Sveriges lag» och dels de i inledningen ur lagböckerna upptagna domarreglernas många erinringar till lagstiftare och domare såsom bland annat därom, att »menige mans bästa är den yppersta lagen»;

3) att för ändamålet en omorganisation av undervisningen måtte äga rum genom inknappning av minnesläsningen av de vidlyftiga nutidslagarnas oväsentligare bestämmelser och — när tillgångarna åter medgåve det — genom upprättande av lärostolar icke blott såsom nu i olika slags gällande »rätt» utan även uti »rättvisa» (social etik).

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen:** Inom den ämbetsmannamakt, om vilken jag nyss talade, spelar som bekant, den juridiska ämbetsmannamakten den mest framskjutna och mäktiga rollen. Då juridiken har till särskild uppgift att skipa rättvisa, har man därför en särskild anledning att se till, huruvida dessa befattningshavare verkligen i någon mån uppfostras för detta kall under sin utbildning såväl vid universiteten som därefter.

Eleverna vid de juridiska fakulteterna i riket äro ju avsedda att bliva den byråkrati, som en gång skall behärska oss med rikets högsta

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. **(Forts.)**

befogenheter. Det är nu så, att man vid de juridiska fakulteterna för närvarande bibringas minneskunskap, bokstavslydnad och formella färdigheter utan att samtidigt fostras till hängivenhet för de ovanskliga lagarna eller med andra ord till medkänsla för det som är svagt, förtryckt och olyckligt.

Det finns icke heller många påminnelser därom i våra författningar, men de saknas icke alldeles. De saknas icke i nya testamentet, som ju är vår högsta grundlag. Det står vidare i domareden, att domarna skola döma »efter Guds och Sveriges lag». Vad kan Guds lag vara? Det är nog icke gällande rätt, det kunna vi vara övertygade om. Det står vidare i domarreglerna åtskilliga enkla och tänkvärda saker, bland annat, att »menige mans bästa är den yppersta lagen».

Om allt detta ges icke någon föreställning vid utbildning av domare vid de juridiska fakulteterna. Då eleverna merendels äro komna från konservativa hem och alla äro förutbestämda till de högsta ämbetena, föra de därför icke med sig till denna maktövning något underlag för en landsfaderlig omsorg om alla och mest om de betryckta. Det kan därför ifrågasättas, om man icke kan införa någon slags utbildning även i dessa viktiga saker vid de juridiska fakulteterna. Är det icke överflödigt med denna minnesläsning av de vidlyftiga nutidslagarnas oväsentligare bestämmelser? Kan man icke knappa av härpå? Rätteligen borde det enligt motionärens mening upprättas lärostolar icke blott såsom nu i olika slag av gällande rätt utan även i rättvisa eller, såsom det också kan kallas, social etik. I överensstämmelse med denna uppfattning är motionens kläm avfattad. Den är vidlyftigt motiverad i motionen, men jag skall hoppa över denna motivering, därför att det skulle bliva för vidlyftigt att nu upptaga kammarens tid med detta ärende, som ju intresserar kammaren så litet i jämförelse med det som nu snart kommer.

Det första skäl utskottet anför är nu, att en sådan omtanke om domarnas utbildning vid universiteten innefattas i processkommissionens uppdrag, och utskottet hänvisar till, att motionären redan 1920 kom med en motion, som berörde detta ämne. Detta senare är också riktigt så till vida, som motionären då väckte en motion, däri hemställdes, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte taga i övervägande, vilka åtgärder måtte kunna vidtagas för att det hundraåriga arbetet på en rättegångsreform ej måtte stanna vid företrädesvis formella omstöpningar utan ock nitälska för att domarekårernas utbildning, begynnande vid universiteten och sedan fullföljd i yrkesutövningen, måtte taga hänsyn icke blott till bokstavlig lagkunskap och intellektuellt skarpsinne utan även och fastmer till utveckling av människokännedomen, karaktären och hjärtelaget. Denna motion var närmast föranledd av frågan om inrättande av barndomstolar och avsåg att framhålla behovet av lämpliga ordförande till dem. Ty i Nordamerika försöker man för nämnda ändamål verkligen utbilda domare på det sätt som framhållits i denna motion. Det var för att få hänvisa till detta exempel, som motionen väcktes, och det rörde sig där dessutom om rättegångsreformen i allmänhet.

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. (Forts.)

Då svarade utskottet liksom det svarar nu, att den sak, som där framföres, inrymdes i processkommissionens instruktion. Jag vill därtill säga, att det kan väl utskottet ändock icke på allvar mena. Inte tror väl herr Borell, att processkommissionen kommer att på något sätt förorda någon anordning vid universiteten i den riktning, som motionen avser. Utskottet yttrade vid föregående tillfälle, och åberopar det nu, att utskottet förvissat sig om att denna fråga även enligt processkommissionens mening fölle inom kommissionens uppdrag. Den nu föreliggande motionen har inskränkts till endast domarutbildningen vid de juridiska fakulteterna. Jag frågade verkligen i går processkommissionens ordförande om denna sak, och han sade, att med undervisningen vid universiteten kommer kommissionen icke att taga den allra ringaste befattning. Och då jag frågade, vad kommissionen tänkte ägna för uppmärksamhet åt domarnas utbildning i övrigt, svarade han, att det kan måhända bli någonting såsom en följd av kommissionens övriga arbete, men det är blott en sekundär fråga.

Vid sådant förhållande tycker jag, att, ifall man har sympati för motionens tankegång, det vore skäl, att riksdagen framställde begäran, att även de där framförda synpunkterna bliva beaktade. Varför då gå bakom instruktionen för processkommissionen, som i varje händelse icke kommer att taga upp detta i praktiken. Varför icke hellre rakt på sak säga ifrån, att man avstyrker motionen, emedan man anser, att förslaget icke kan genomföras i denna ofullkomlighetens värld, eller också på den grund, att man icke anser det hava någon betydelse för den juridiska praktiken? Det är väl, vad utskottet egentligen menar och vad som ligger bakom dess hänvisning till denna instruktion, gjord av jurister för jurister. Hur kunna ni föreställa eder, att denna instruktion är avsedd att innefatta ens ett uns av det som begärts i motionen!

Så framhålles det vidare, att lärostolar i social etik eller i rättvisa, såsom motionen tillspetsat uttryckt samma begrepp, icke kan av utskottet tillstyrkas, ty motionären har »själv vid ett tidigare tillfälle framhållit, att social etik i den mening, han fattar detta begrepp, icke så mycket är en teoretisk vetenskap som fastmera en sinnesriktning hos individen, varför det av honom åsyftade målet knappast torde stå att vinna genom teoretisk undervisning». Jag har icke begärt någon teoretisk undervisning! Vad menas i detta fall med teoretisk undervisning? Inte kan man undervisa teoretiskt om livsduglighet. Där ha vi ett uttryck för den — man skulle nästan kunna säga — kastrerade uppfattningen hos vår tids intellektualism på undervisningens område. Den föreställer sig, att det bara kan finnas teknisk undervisning. Uppfostran av människorna i livsduglighet och till rättvisa kan icke ske annat än genom fostran av mödrarna och av predikanterna på predikstolarna, såsom utskottet har gjort gällande vid ett föregående tillfälle. Jag får på det allra bestämdaste reagera mot detta nedbrytande av alla tankar på en bättre värld. Den europeiska skolan är ett intellektualismens gissel över mänsklighetens framtidsmöjligheter. Teoretisk undervis-

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. (Forts.)

ning, när man talar om livsduglighet! Guds fred, yxskaft, säger utskottet och ingenting annat.

Så åberopar utskottet, att jag sagt, att man antagligen icke vill upprätta professurer, när de ekonomiska förhållandena äro så dåliga. Det anför förstås också utskottet som sista skäl, men jag har bara begärt, att lärostolar skola upprättas, när det blir bättre förhållanden. Men jag har också framhållit, att man icke nödvändigt måste inrätta professurer, utan man kan genom inknappning av minneskunskap finna utrymme utan professurer för någon undervisning genom att det tillförordnas lärare i dessa ämnen.

För att nu emellertid förenkla yrkandet, skall jag, herr talman, sammandraga de tre punkter, som det omfattar, och hemställa, utan att som sagt ingå på den tämligen vidlyftiga motiveringen, om bifall till ett så formulerat yrkande: att riksdagen ville hos regeringen hemställa, att regeringen måtte taga i övervägande, i vad mån och på vad sätt eleverna vid statsuniversitetens och Stockholms högskolas juridiska fakulteter må kunna erhålla vägledning ej blott i olika slags gällande »rätt» utan även i »rättvisa».

Herr **Pauli:** Herr talman! Utskottet har ifråga om denna motion liksom tidigare i fråga om många andra av herr Lindhagens motioner förklarat, att det behjärtar hans syfte. Det måste man naturligtvis göra i detta fall, eftersom vi väl alla äro ense om att det är önskvärt, att våra domare och övriga ämbetsmän icke endast gå strängt efter lagens bokstav, utan också visa hjärtelag och socialt samvete och allt detta andra, som herr Lindhagen önskar hos dem.

Vi erkänna också gärna, att som han framhåller, det tyvärr ofta kan inträffa, att högsta rätt blir högsta orätt. Därom kunna vi dagligen läsa i tidningarna. Vi hörde nyligen om en strid mellan ett bolag och en torpare, där detta illustrerades på ett ganska tydligt sätt. Men en annan fråga är, huruvida man i sådana fall kan påstå, att våra jurister verkligen skulle kunna hava handlat annorlunda än de gjort. Jag vågar visserligen giva uttryck åt den övertygelsen, att det i fråga om vissa rättsfall skulle kunna hava blivit en annan utgång, om det hos våra lagkunniga hade funnits något mera av den anda, som de av herr Lindhagen citerade domarreglerna uttrycka så, att »menige mans bästa är den yppersta lagen». Men jag tror dock icke, att man därför kan rikta någon allmän anklagelse mot vår ämbetsmannakår för torr och trång lagiskhet.

Även om jag emellertid medgiver, att herr Lindhagen har rätt i att det är önskvärt, att en sådan anda blir rådande bland våra ämbetsmän, har jag i utskottet icke kunnat gå med på de utvägar, som han föreslår för att nå det av honom åsyftade målet. Jag tror, att processkommissionen, vilken, som han själv har medgivit, har för avsikt att, om också blott som en sekundär fråga, taga hänsyn till de av honom framställda önskningarna, i varje fall icke kommer att föreslå några

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. (Forts.)

professurer i social etik eller rättvisa. Jag tror icke heller, att vi i allmänhet äro besjälade av samma livliga övertygelse som herr Lindhagen och hans auktoritet, den gamle filosofen Plato, om att dygden är lärbar, så att man endast skulle behöva från universitetskatedrarna förkunna rättvisans evangelium, för att människornas sinnelag därigenom skulle bliva ändrat.

Herr Lindhagen har använt mycket hårda ord — så hårda, att jag icke vill upprepa dem här — om utskottet, därför att det tolkat hans förslag om upprättande av lärostolar i rättvisa såsom avseende teoretisk undervisning. Han har nu ändrat sitt förslag och i stället använt ordet »vägledning». Jag får verkligen säga, att mitt förstånd icke räcker till för att fatta, hur en sådan undervisning eller vägledning, vad man nu vill kalla det, skall gå till vid universiteten, om den icke skall ske i någon teoretisk form såsom genom föreläsningskurser eller dylikt. Det är i varje fall tydligt, att man skulle kunna tänka sig, att det till professorer i social etik utnämndes personer, som visserligen nalkades den sociala rättvisans gudinna med sina läppar men vilkas hjärtan vore mycket långt ifrån henne, som alltså visserligen vore mycket skickliga i den sociala etikens teori, men stode mycket långt ifrån den *anda*, herr Lindhagen vill ha fram. Och då skulle, som en talare vid en Lindhagendebatt för några år sedan framhöll, herr Lindhagen kanske behöva komma med en massa nya motioner för att få rättelse i det av honom själv åstadkomna systemet.

Slutligen har utskottet tagit sig friheten att peka på de av herr Lindhagen själv understrukna ekonomiska konsekvenserna av ett sådant förslag. Vi kunna väl icke annat än vara överens om, att när det är så föga tydliga linjer uppdragna för den undervisning, som skulle meddelas genom de ifrågasatta professurerna, vi göra klokt i att i dessa ekonomiskt tryckta tider taga oss en funderare, innan vi gå med på deras inrättande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen:** Den siste talaren framhöll, att det vore önskligt, att någonting kunde göras på detta område, men allt vad han sade gick ut därpå, att detta önskliga är orealisabelt. Man kan inte hitta på något sätt att bibringa de studerande dessa impulser i stället för de formella, som de nu få, ty dels kan man inte få lärare, dels kan man inte få metoder, och dels kan man inte få pengar. Ja, det är väl här som så ofta annars i världen på det sättet, att där det finns en vilja, finns det en väg. Men det är en oerhörd bankrutt, att i fråga om en sådan sak, som är grundläggande, då det gäller att få en bättre värld, den siste talaren, som också tillhör ett parti, som vill omskapa världen, förklarar, att detta måste stanna vid att bliva ett tomt önskemål. Men blir icke herr Pauli upprörd i sitt inre över att behöva falla tillbaka på en sådan negativism? Varför icke själv försöka finna några utvägar ur ett sådant gränslöst trångmål?

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. (Forts.)

Jag vet, hur undervisningen går till vid universiteten. Vi skola icke tro, att universiteten endast äro ljusbringare, utan de äro i främsta rummet anstalter för förberedande av ämbetsmannaexamina. Mycket beror på, hur man fostrar dessa alumner. Vad tjänar det t. ex. till att varje år i början av våra lageditioner avtrycka domarreglerna, som verkligen lämna en undervisning i social etik från början till slut, när det icke vid universiteten säges ett ord därom och icke hålles en enda föreläsning om den saken? Vad skall det tjäna till att avtrycka dem men aldrig tala om dem? Tänk bara på ett sådant litet exempel, som att en domare icke skall bliva på part vred, som det står i domarreglerna. Jag tror knappast, att det någonsin förekommit, att en professor i processrätt med utgångspunkt härifrån förehållit de unga, som äro oerfarna i livet, men i vilkas sinne man i alla fall skall så sådana frön, hur viktigt det är att domaren håller sig opartisk och höjd över tvistens olika faser. Det är här ett i hög grad beklagligt förhållande med den av herr Borell så berömda ämbetsmannakåren. Att domare blir på part vred är en dagligdags förekommande företeelse i den svenska rättsskipningen, och det går till och med så långt, att det är en fullkomlig skandal. Nej, att vägleda dessa unga blivande makthavare — urkonservativa makthavare — på något sätt och fästa deras uppmärksamhet på det andliga i deras blivande kall kommer icke i fråga. Jag är övertygad om, att ifall det igångsattes en sådan behjärtansvärd vägledning bara i domarreglerna, skulle en hel del saker aldrig hava passerat vid domstolarna, som nu passera där.

Jag har förresten betonat, att om man är rädd för lärostolar i rättvisa och endast vill ha sådana i gällande rätt, så må det vara hänt med att man inskränker den förra vägledningen till en tillfällig undervisning såsom en början. Så få vi se, om icke kommande generationer ändå skola finna, att det är någonting som felas i den europeiska intellektualistiska skolan och dess undervisningssystem både vid univertiteten, vid elementarläroverken och vid folkskolorna.

Jag yrkar bifall till mitt förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville hos regeringen hemställa, att regeringen måtte taga i övervägande, i vad mån och på vad sätt eleverna vid statsuniversitetens och Stockholms högskolas juridiska fakulteter skulle kunna erhålla vägledning ej blott i olika slags gällande »rätt» utan även i »rättvisa».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Ang. undervisningen vid de juridiska fakulteterna. (Forts.)

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;
Nej — 15.

Om statsfunktionärers fostran i social etik.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående tillgodoseende av vissa synpunkter vid statsfunktionärers utbildning även annorstädes än vid de juridiska fakulteterna.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 141, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen begära ett ingående och intresserat övervägande, huruledes uti statsfunktionärers utbildning även annorstädes än vid universitetens juridiska fakulteter skulle kunna ingå någon fostran till insikt om människornas samhörighet samt behovet av medkänsla och rättvisa i tjänsteutövningen eller med andra ord uti social etik.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen:** Herr talman! Här handlar det om sådana kårer, som icke utbildas vid universiteten utan på andra ställen, och om denna utbildning bör ungefär detsamma gälla som i fråga om de juridiska ämbetsmännens utbildning vid universiteten.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr **Pauli:** Under hänvisning till vad jag yttrat beträffande den föregående motionen, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion, nr 148, av herr Stendahl m. fl. angående utskänkning inom riksdagsrestaurangen av spritdrycker, vin och öl.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 148, hade herr *Stendahl* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ordna utskänkningen i riksdagsrestaurangen i enlighet med de föreskrifter, som gällde restauranger i Stockholm, vilka hade rätt att utskänka spritdrycker, vin och öl.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att första kammaren i anledning av förevarande motion måtte besluta, att riksdagen skulle uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta i överensstämmelse med vad i utlåtandet blivit föreslaget ordna ifrågavarande angelägenhet.

Reservation hade anmälts av herrar *Almkvist* och *Franzén,* vilka av angiven orsak hemställt, att förevarande motion, nr 148, icke måtte av första kammaren bifallas.

Herr **Stendahl:** Herr vice talman! Som för kammaren torde vara bekant, har man redan i andra kammaren behandlat och med en mindre majoritet avslagit en motion, liknande den nu föreliggande. Skulle första kammaren nu bifalla utskottets hemställan, torde gången av ärendet endast bliva den, att andra kammaren underrättades om första kammarens beslut och för sin del därefter resolverade, att då frågan redan varit före i andra kammaren, skrivelsen från första kammaren icke föranledde någon kammarens åtgärd. Resultatet av ett bifall till utskottets hemställan i denna fråga skulle således icke hava någon positiv påföljd utan bliva rent negativ, något som motionärerna naturligtvis icke gärna skulle se, då de hava motionerat för att få ett positivt resultat och intet negativt! För att komma till något positivt i den anda, som motionen avsett, torde således en ändring av yrkandet, sådant det förelåg, när det behandlades i andra kammaren, vara nödvändig. Då gäller det att göra den minsta möjliga omredigering av utskottets hemställan och ändå komma till resultat.

Jag skall därför, herr vice talman, för att nå detta syftemål tillåta mig att yrka, att i utskottets hemställan i sista raden av första stycket på sidan 2, som nu lyder: »samt endast omfatta brännvin, öl och vin», ordet »brännvin» måtte utgå och att yrkandet således endast kommer att gälla utskänkning av öl och vin.

Skulle kammaren bifalla denna min hemställan blir resultatet, att andra kammaren måste taga positiv ställning till det nya yrkandet, och om jag är riktigt underrättad, torde en majoritet för bifall till ett sådant yrkande kunna vara att påräkna från medkammaren.

I själva klämmen torde, herr vice talman, någon ändring icke behöva äga rum, då den endast innefattar ett uppdrag till riksgäldsfullmäktige att ordna utskänkningen i enlighet med motiveringen.

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. (Forts.)

På grund av vad jag således har anfört, gör jag det yrkande jag nyss angivit.

Herr **Almkvist:** Herr talman, mina herrar! Jag hör till dem som anse, att det är obehagligt, att denna fråga årligen skall återkomma och påkalla kammarens intresse samt taga dess tid i anspråk. Senast var frågan uppe vid föregående års riksdag, då en motion med liknande syfte som den nu föreliggande remitterades till bankoutskottet. Detta utskott hemställde då, att riksdagen måtte uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta ordna utskänkningen i riksdagsrestaurangen efter vissa av utskottet angivna riktlinjer, vilka i huvudsak gingo ut därpå, att utskänkning av brännvin och öl skulle tillåtas i matsalen till riksdagens ledamöter och dem, som voro i deras sällskap. Mot detta beslut hade reservation anförts av bl. a. herr Gustafsson i Stensholm, som yrkade avslag. I andra kammaren blev denna reservation bifallen och utskottets hemställan avslagen. I första kammaren åter blev utskottets framställning bifallen med en majoritet av 12 röster. Frågan förföll sålunda vid förra riksdagen.

Nu har herr Stendahl i sin motion framlagt förslag om att riksdagsrestaurangen i utskänkningsavseende skall jämställas med sådana restauranger, som hava rätt till utskänkning av spritdrycker, vin och öl. Första kammarens andra tillfälliga utskott, till vilket ärendet blivit remitterat i år, har icke gått med på herr Stendahls yrkande, utan det har gjort den inskränkning däri, som han själv nyss omnämnt, varigenom klämmen i huvudsak kommer att sammanfalla med det förslag, som bankoutskottet i fjol tillstyrkte riksdagen att antaga.

Mot detta utskottets utlåtande har reservation antecknats av herr Franzén och mig. Vi anse nämligen, att då riksdagen en gång efter många strider och många diskussioner beslutat, att utskänkning icke skall förekomma i riksdagsrestaurangen, särskilda skäl böra framläggas, om ett utskott skall tillstyrka ett frångående av det en gång fattade beslutet. För min del har jag icke kunnat finna, att några sådana skäl här påvisats, och jag kan icke heller finna, att skäl anförts av motionären, som äro av beskaffenhet att föranleda bifall till hans förändrade yrkande, med den inskränkning, som han nyss gjort.

I sin motion anför herr Stendahl huvudsakligen, att riksdagsrestaurangen icke bär sig, och att det sålunda skulle ur ekonomisk synpunkt föreligga skäl för denna föreslagna förändringen. Jag vill i det sammanhanget erinra därom, att i och med innevarande års riksdag rörelsen i riksdagsrestaurangen omlagts på sådant sätt, att de ekonomiska förpliktelser, som förut påvilat riksdagen i fråga om densamma, nu i väsentlig mån förminskats. Att avgöra, huruvida restaurangen bär sig eller icke bär sig under nuvarande förändrade förhållanden, är enligt min åsikt icke möjligt, förrän åtminstone denna riksdag lupit tillända.

Jag skall avstå från att ingå på de övriga skäl, som föranlett mig att taga avstånd från motionärens yrkande, i hopp att om möjligt kunna bidraga till att en lång diskussion i denna fråga undvikes. Jag ber,

herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag och avslag på motionärens hemställan.

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. (Forts.)

Herr **Stendahl:** Herr vice talman! Det har påpekats för mig, att, såsom utskottets motivering är avfattad, man möjligtvis skulle kunna vägra tjänstemännen i riksdagens och dess utskotts kanslier och därmed jämförlig personal att komma i åtnjutande av den rätt, som skulle tillerkännas riksdagsmän. Jag har velat under diskussionen påpeka, att det, för den händelse mitt yrkande skulle vinna riksdagens bifall, icke kan bli tal om en så snäv tolkning som den jag här antytt, utan att den utskänkning, det är fråga om, icke blott skulle få äga rum till riksdagsmän, utan naturligtvis också till tjänstemännen i kamrarnas och utskottens kanslier och därmed jämställd personal.

Herr **Jönsson:** I likhet med utskottets ärade ordförande vill jag uttala en undran över, att en sådan fråga skall behöva här dryftas; och det hade den aldrig behövt, om vi hade fått lov att behålla något av våra spriträttigheter, som en gång blevo borttagna. Nu är det väl egentligen så, att det är icke så värst många av riksdagens ledamöter, som äro så rysligt ledsna eller glada över, om de här i restauranten få sprit eller inte, men jag tror, att huvudorsaken till det intresse, varom den ideligen, det ena året efter det andra, återkommande motionen om införande av sprit vittnar, är nog den, att man har litet på känn, att den här ställningen har väckt ett visst löje ute i landet över riksdagens förfaringssätt i förevarande ärende. Det behöver jag ju icke nämna något vidare om; det känner nog litet var, att det skämtas över den saken på mångahanda sätt, och vi känna väl också till, hur ofarligt det är, om spritserveringen skulle införas i riksdagens restaurang. Jag hade för min del först tänkt yrka bifall till utskottets föreliggande förslag, men på grund av förhandenvarande omständigheter anser jag mig föranlåten att yrka bifall till herr Stendahls förslag, sådant det framförts i det sista av honom gjorda yrkandet.

Herr **Björkman:** Herr förste vice talman! Det förefaller mig, som här vore lämpligt att citera ett yttrande, som hölls i denna kammare år 1913, då den bestämmelse, som det nu gäller att försöka få upphävd, först antogs. Den talare, jag nu åsyftar, sitter alltjämt kvar här i kammaren. Han yttrade bland annat: »Vi hava inom riksdagshuset en restaurang, som besökes av åtskilliga riksdagsmän, vilka icke egentligen äro att finna i första kammaren. Bland åtskilliga av dessa har uppstått en önskan, att förbud måtte utfärdas i syfte att få bort spirituosaserveringen från riksdagshuset. Det vill då synas mig, att man bör överlämna åt dem, som i första rummet äro underkastade följderna av ett beslut i denna riktning, att också avgöra saken. Det är icke vi, det är andra kammaren. Vi sitta här i förhand. Säga vi nej, hava vi därigenom gjort det omöjligt för andra kammaren att fatta sitt beslut i överensstämmelse med vad den anser riktigt och rätt. Säga

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. (Forts.)

vi ja, överlämna vi därigenom åt dem, som beröras av frågan, att besluta. Det är enligt min uppfattning tillräcklig anledning att icke lägga hinder i vägen för andra kammaren att besluta såsom den finner riktigt. Jag ber att få instämma i utskottets hemställan.»

Nu vill jag erinra, då den ärade talaren talade om spirituosaservering, att vin och öl ju ingå i det begrepp »rusdrycker», som vi nu ha och som icke fanns, när detta yttrande fälldes. Vad den talaren yttrade år 1913, det gäller även det ändrade yrkande, som herr Stendahl här har framställt.

För övrigt skall jag be att i det avseendet få instämma med vad den närmast föregående talaren sade, att detta är en fråga, som egentligen icke borde behandlas här i kammaren. Det kan ju vara delade meningar om vad som utåt kan fattas såsom löjeväckande, men jag är förvissad, att ett upphävande av beslutet av 1913 också skulle giva anledning till löje utanför kammarens väggar likaväl som inom densamma. Helst skulle jag vilja se, att vi sluppe debattera sådana här, rent ut sagt, struntsaker.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Bergman, Johan:** Efter den — hur skall jag säga? — andaktsstund, som kammaren tycktes ha för en stund sedan, då det var fråga om social etik, ha vi nu kommit in i den rena farsen. Det har redan påpekats av en talare på motsatta sidan, till vilka löjligheter utskottets föreslagna anordningar skulle leda. Utskottet vill införa en viss spritservering. Det har uteslutit t. ex. kanslipersonalen men anser, att riksdagsmännen själva kunna tillerkännas det förtroendet att umgås med spritdrycker i riksdagsrestaurangen. Likaså de personer, som de ha i sitt sällskap. Alltså, redan det, att man befinner sig i sällskap med en riksdagsman, skulle förläna spritmyndighet. Nog är det nuvarande spritsystemet underbart i sin sortering av människorna i olika kategorier, men utskottets här föreslagna distinktion tager nog rekordet i subtilitet. Emellertid, detta är en bisak. Huvudfrågan är, huruvida man vill eller inte vill bibehålla det system, som nu råder i avseende på riksdagsrestaurangen. Då är ju situationen den, att den gamla första kammaren var villig att taga bort spritserveringen från riksdagsrestaurangen, men nu sedan det stora folkliga genombrottet skett, skulle en demokratiserad första kammare antagas vilja intaga en motsatt ståndpunkt. Jag tror icke, att en sådan förändring skulle komma att bidraga till höjande av kammarens anseende ute i landet.

Utskottets huvudargument för sitt tillstyrkande av motionen är ju, att en riksdagsman icke skall behöva frångå sina vanor. Man brukar ju i allmänhet vara rädd för prejudicerande konsekvenser av de beslut, som fattas i fråga om ändring av gällande bestämmelser. Men här tycks man icke tänka på konsekvenserna. Sådana personer, som t. ex. ha för vana att röka under arbetet, skulle med samma skäl kunna göra anspråk på att t. ex. under riksdagens utskottsarbete få fortsätta med dessa vanor o. s. v. Jag har emellertid icke förnummit, att någon stöter sig på, att i en mängd offentliga lokaler ett anslag om rökningsför-

bud är uppsatt. Många finna sig kanske generade av det, men man finner det vara en allmän ordningsregel, som man bör respektera uti offentliga lokaler. Varför kan man icke i denna fråga ha samma uppfattning och lära sig förstå den ståndpunkten, att riksdagen anser med sin värdighet mest förenligt att icke ha spritservering i sin restaurang?

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. **(Forts.)**

Jag tillåter mig att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Julin:** Herr talman! Jag begärde ordet för att deklarera, att, ehuru jag tillhör utskottets majoritet, jag likvisst kommer att rösta för det av herr Stendahl framställda yrkandet. Sedan utskottets betänkande undertecknats, har det inträffat, som herr Stendahl androg, nämligen att andra kammaren i en liknande fråga fattat ett beslut, som gör, att man skulle vinna vad man egentligen vill, genom att taga saken på det sätt, som han föreslagit.

När jag nu kommer att rösta för hans förslag, vill jag säga detsamma, som han sade, att uttrycket »dem, som befinna sig i deras sällskap» icke kan tolkas till den grad snävt, att det skulle innebära, att kamrarnas och utskottens kanslipersonal skulle vara utestängd från samma slags servering i matsalen, som riksdagsledamöterna skulle få. Frågan diskuterades verkligen i utskottet, men man ansåg, att den här frågan löser sig praktiskt, så att vi behöva inte särskilt lägga oss i den.

I själva saken skulle jag kanske icke ha behövt yttra mig, men jag vill säga, att jag befinner mig i den belägenhethen, att de vanor, som nu äro »föreskrivna» i riksdagsrestaurangen och dess kafé, sammanfalla nära nog fullkomligt med mina egna vanor, men det hindrar mig icke, att anse, att det vore lämpligt, att den, som är i mitt sällskap, borde få inrätta sig så, som han själv vill, när man nu ofta av omständigheternas makt tvingas att befinna sig inom detta hus väggar så länge, att man *nödgas* intaga sina måltider här.

Jag ber alltså att få yrka bifall till herr Stendahls framställda yrkande.

Herr **Leander:** Herr förste vice talman! Det kan icke hjälpas, att jag finner, att utskottet har uttalat sig till en viss grad förklenligt om riksdagsmännen. Utskottet hänvisar till vad bankoutskottet yttrade i fjol. Det står här, att det synes utskottet »ej böra förvägras den enskilde riksdagsmannen, som av sitt arbete föranledes att inom riksdagshuset intaga måltider, att därvid följa sina regelbundna måltidsvanor; och borde han sålunda icke förvägras att till måltiden intaga en s. k. snaps». Man skulle ju därutav kunna draga den slutsatsen, att riksdagsmännen, åtminstone vissa av dem, äro så förälskade i snapsen, att de icke kunna äta, om de icke få den. Nu är jag dock alldeles övertygad, att även de riksdagsmän, som inte äro absolutister, nog förtära sina allra flesta måltider utan att därvidlag använda snapsen.

Vidare påstår utskottet, att det skulle vara »skäligen meningslöst att från den måltidslokal, som är avsedd för riksdagens alla ledamöter,

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. (Forts.)

utesluta det stora antal, som med avseende på lämpligheten av sina måltidsdrycker hyser en annan åsikt än ett kanske föga större antal med annan uppfattning». Vem är det, som utesluter en riksdagsman, som vill besöka lokalen eller restaurangen där nere? Icke äro väl dörrarna stängda för någon, utan de äro väl öppna för alla? Och sedan beror det på den enskilde riksdagsmannen, om han vill besöka lokalen eller ej. Men även här framskymtar, att det skulle vara snapsen, som drager riksdagsmännen till matsalen. Det är ändå, tycker jag, att gå litet för långt, när man gör ett dylikt påstående. Men jag vill medgiva, att de, som nu oupphörligt framkomma med krav på, att det skall bliva utskänkning i riksdagsrestaurangen, bidraga nog i sin mån till, att allmänheten får den uppfattningen, att riksdagsmännen måtte vara mycket sprittörstiga. I synnerhet förundrar det mig, att Stockholmsrepresentanterna, som kanske aldrig med sin fot beträda matsalens trösklar, äro så angelägna att tillhandahålla snapsen åt oss, som dagligen besöka denna restaurang och där intaga våra måltider, utan att vi ha bett dem om en sådan välvilja. Jag får för min del säga, att jag är nog otacksam att icke sätta värde på denna välvilja.

Nu har ju herr Stendahl ändrat sitt yrkande i motionen så till vida, att brännvin skulle vara uteslutet. Detta har han gjort, nödd och tvungen, emedan andra kammaren därigenom skulle nödgas att återigen fatta beslut i ärendet. Jag tycker, att vi böra förskona andra kammaren från att få en debatt till i denna fråga.

Man påstår, att detta icke är en nykterhetsfråga egentligen, men jag tror, att med avseende på den psykologiska effekten är det en nykterhetsfråga, som har ganska stor betydelse, och jag menar, att kammaren bäst hävdar sitt rykte och anseende genom att nu biträda andra kammarens beslut i frågan. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende å det under behandling varande utlåtandet yrkats dels, av herr *Stendahl*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att det å sid. 2 rad 14 i det tryckta utlåtandet förekommande ordet »brännvin» utelämnades, dels ock att kammaren skulle bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner, till en början på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse propositionen på bifall till herr Stendahls yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. utskänkningen i riksdagsrestaurangen. (Forts.)

Den, som bifaller herr Stendahls under överläggningen om första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;
Nej — 38.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Ang. viss ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser rörande förfarandet vid beviljande åt bolag av rätt till detaljhandel med rusdrycker.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 126, hade herr *Johanson* i Huskvarna och tretton andra ledamöter av kammaren hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i gällande rusdrycksförsäljningsförordning att innan bolag beviljades sökt rättighet till detaljhandel med rusdrycker Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle infordra yttrande i ärendet från kommunalstämmorna och stadsfullmäktige i alla de kommuner som ansåges komma att utgöra bolagets försäljningsområde.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt, att förevarande motion II:125 av herr Johanson i Huskvarna m. fl., om viss ändring i gällande bestämmelser rörande förfarandet vid beviljande åt bolag av rätt till detaljhandel med rusdrycker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

1:o) av herr *Johan Bergman,* som på anförda skäl yrkat, att riksdagen, med anledning av herr Johansons i Huskvarna m. fl. motion nr 126 i andra kammaren, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan ändring av gällande rusdrycksförsäljningsförordning, att, innan bolag beviljades sökt rättighet till detaljhandel med rusdrycker, Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle bereda tillfälle för kommunerna inom det område, som kunde väntas komma att beröras av bolagets verksamhet, att avgiva yttrande i ärendet; samt

2:o) av herrar *Rosén, Alexis Björkman* och *Jönsson* i Fridhill, vilka instämt i herr Bergmans yrkande.

Ang. viss ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen. (Forts.)

Herr **Bergman, Johan:** Herr talman, mina herrar! Hela argumentationen i utskottets utlåtande är byggd på helt andra förutsättningar än dem, som ligga till grund för reservationen. Utskottet polemiserar egentligen mot den motion, som framställdes vid 1921 års riksdag av herr Nilsson i Landeryd, utan att taga hänsyn till, att den, som väckts i år av herr Johanson i Huskvarna m. fl., är åtskilligt modifierad i jämförelse med den vid 1921 års riksdag väckta motionen. Även det i denna motion av herr Johanson i Huskvarna framställda förslag har i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, ytterligare modifierats, så att det, som jag nu kommer att yrka bifall till varken är det, som herr Nilsson i Landeryd yrkade 1921, eller ens oförändrat det, som herr Johanson i Huskvarna nu yrkat i sin motion, utan en modifierad åtgärd inom motionens ram, såsom framgår av reservationens närmare motivering. Det förhåller sig nämligen så, att det, som yrkats från början, var, att Konungens befallningshavande skulle »infordra yttrande» från samtliga kommuner inom försäljningsområdet. Däremot har invänts förut, liksom av utskottet denna gång, att å ena sidan vill man icke ge det kommunala vetot någon vidsträcktare omfattning än det för närvarande har, och å andra sidan kan man icke formellt veta, vilka kommuner det är fråga om, då ju kontrollområdet icke är bestämt, förrän oktrojen är beviljad. Dessa båda svårigheter äro undanröjda genom det yrkande, som är framställt i reservationen, och mot vad där förslås, kan sålunda från utskottets egna synpunkter icke vara något att invända, om man tager hänsyn till vad argumentationen i utskottets yttrande innebär. Vi ha nämligen icke yrkat något annat än att Konungens befallningshavande skall utsätta en tid, inom vilken de kommuner, som anse sig ha intresse i saken, äga att yttra sig, d. v. s. de kommuner, som själva anse sig kunna bliva berörda av bolagets verksamhet. Sålunda är det icke meningen att anmoda Konungens befallningshavande att till hela det stora antalet kommuner skicka avskrift av oktrojansökningen utan endast att utfärda en allmän kungörelse, att det och det bolaget har sökt oktroj, så att de kommuner, som i anledning därav vilja yttra sig, äga inom den och den tiden göra det. Genom en sådan anordning har man undvikit de båda svårigheter, som ligga till grund för utskottets avslagsyrkande.

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Nilsson, Gustaf:** Herr talman! Såsom den ärade reservanten anfört, har reservationen inskränkts till att omfatta endast det yrkandet, att Konungens befallningshavande skall utsätta en viss tid, inom vilken de kommuner, som kunna vara beroende av denna försäljning, hava tillfälle att giva sin mening tillkänna. Det var egentligen icke från början motionärens avsikt, och ej heller har det varit avsikten med det beslut, som andra kammaren fattade för ett par år sedan. Emellertid, om man inskränker hela saken till detta, förefaller det mig, att denna rätt finnes redan nu, nämligen rätten för varje kom-

Ang. viss ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen. (Forts.)

mun, som är intresserad i försäljningsfrågan, att till Konungens befallningshavande inkomma med en skrivelse och däri framhålla sin synpunkt i saken. Konungens befallningshavande har till och med skyldighet att i vissa fall höra angränsande kommuner.

Då efter mitt förmenande det, som man ytterligare skulle vinna här, nämligen, att en tid fastställes, inom vilken yttrandena skola inkomma, är av oändligt liten betydelse, har majoriteten i utskottet, ansett sig icke kunna gå med på denna förändring, och jag hemställer därför, i hopp om att icke någon längre debatt skall behöva följa, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergman, Johan:** Ja, den siste ärade talaren har sökt göra gällande, att vad som yrkats i reservationen icke skulle vara behövligt, därför att en sådan yttranderätt som i densamma förslås, redan skulle finnas. Det är visserligen sant, att vilken svensk medborgare som helst och vilken kommun som helst är oförhindrad att inkomma med skrivelser till vilken svensk myndighet som helst, men det är dock något helt annorlunda, om kommunerna känna, att de blivit satta i tillfälle att yttra sig i saken. Det är nog tämligen säkert, att det icke blir några yttranden av i de flesta fall, om icke ett sådant tillkännagivande som här är ifrågasatt, äger rum. Men att sådana yttranden komma till stånd, måste för Konungens befallningshavande själv vara av synnerligen stor betydelse, då Konungens befallningshavande ju har att bilda sig en allmän översikt över stämningen inom länet. Han får just kännedom om stämningen i detta avseende genom dylika yttranden. Det kan därför icke annat än ligga i Konungens befallningshavandes eget intresse, att kommunerna på sätt, som här föreslagits, inbjudas att yttra sig.

Därtill kommer, att om ingen kungörelse sker, så kunna ju de kommuner, som eventuellt skulle vilja yttra sig, komma att försumma den lämpliga tidpunkten, då de icke veta, inom vilken tid de skola inkomma med yttrande. Det är därför icke alldeles betydelselöst, att en sådan bestämmelse kommer till stånd, som här är föreslagen — som det heter i reservationen — nämligen att »en tid utsättes, inom vilken jämväl övriga kommuner inom det område, som kan väntas komma att beröras av bolagets verksamhet, må äga att över ansökningen avgiva yttrande».

Jag kan därför icke inse, att den siste ärade talarens anförande har kunnat innebära något försvagande av de motiv, som jag tillät mig framhålla i mitt föregående yttrande.

Jag ber också få påpeka, att då detta ärende av riksdagen behandlades förra gången nämligen 1921, uttalades just av en i dylika frågor synnerligen sakkunnig ledamot av denna kammare, såsom motiv för det avslag, han yrkade, att man borde i stället hava föreslagit »det enkla förfarandet, att Konungens befallningshavande i en annons tillkännagåve, att ansökningar inkommit från de och de bolagen och att de kommuner, som ville yttra sig i anledning av dessa oktrojansökningar, hade att inom viss tid inkomma med erinringar och påminnelser.» »Det är en väg»,

Ang. viss ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen. (Forts.)

sade han, »som synes mig vara rimlig, men den väg, som motionärerna här tänkt sig, synes vara i praktiken alldeles outförbar, nämligen att remittera oktrojansökningar till samtliga kommuner o. s. v.» Det är just denna anvisning, som från dåvarande motståndare till motionen gavs på en framkomlig väg, vilken nu har följts. Nu komma vi åter inför kammaren och gå just den väg, som då anvisades. Kammaren anslöt sig då till ifrågavarande talares synpunkter och avslog den 1921 föreliggande motionen. När vi nu därför i år ansluta oss till vad, som för två år sedan anvisades som den riktiga vägen, föreställer jag mig, att det är fair play och alldeles i sin ordning, om kammaren bifaller den sålunda modifierade framställningen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande betänkande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i herr Johan Bergmans vid betänkandet fogade reservation; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i herr Johan Bergmans vid betänkandet fogade reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;
Nej — 36.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 13, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 december 1922 dagtecknad proposition, nr 3, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 34 i första kammaren av herr *Leander* och nr 46 i andra kammaren av herr *Bodén*.

Herr *Leander* hade i sin motion hemställt, att riksdagen ville — med bifall till vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit om minskning av tjänstgöringstiden med högst 60 dagar för s. k. samvetsömma värnpliktiga i allmänhet — besluta, att tjänstgöringstiden för sådan värnpliktig, som tillhörde gruppen studenter och med dem likställda, skulle, under i propositionen angivna villkor, genom den värnpliktiges hemförlovning före tjänstgöringstidens slut minskas med det antal dagar, dock högst 120, som Konungen bestämde.

Herr *Bodén* åter hade hemställt, att riksdagen måtte beslut sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition, att Konungen måtte i förekommande fall förordna, att tjänstgöringstiden för i propositionen avsedda värnpliktiga kunde genom den värnpliktiges hemförlovning före tjänstgöringstidens slut minskas till det antal dagar, som nu vore bestämt eller framdeles komme att bestämmas för värnpliktiga vid krigsmakten, vilka tilldelades rytteriet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke av riksdagen i oförändrat skick antagits, måtte för sin del antaga följande

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Härigenom förordnas som följer:

Utan hinder av vad i § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, stadgas rörande nämnda värnpliktigas tjänstgöringstid, må Konungen i förekommande fall förordna, att tjänstgöringstiden för sådan värnpliktig skall genom den värnpliktiges hemförlovning före tjänstgöringstidens slut minskas med det antal dagar, dock högst 60, som Konungen bestämmer.

Denna lag träder genast i kraft.

(Utskottets förslag:)

Härigenom förordnas som följer:

Utan hinder av vad i § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, stadgas rörande nämnda värnpliktigas tjänstgöringstid, må Konungen i förekommande fall förordna, att tjänstgöringstiden för sådan värnpliktig skall genom den värnpliktiges hemförlovning före tjänstgöringstidens slut minskas med det antal dagar, *som Konungen bestämmer, dock med iakttagande att sådant dagantal beträffande värnpliktig, som är hänförlig till § 27 mom. 1 B eller C eller mom. 2 B eller C värnpliktslagen, ej må överstiga 90 och beträffande annan värnpliktig ej må överstiga 60.*

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

B) att herr Leanders motion nr 34 i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt

C) att herr Bodéns motion nr 46, måtte av riksdagen avslås.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *von Sydow*, greve *Spens* och herr *Magnusson* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå såväl den kungl. propositionen som de av herrar Leander och Bodén i ämnet väckta motionerna.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Greve **Spens**: Herr greve och talman, mina herrar! Enligt lagen om samvetsömma värnpliktiga den 21 maj 1920, som är en provisorisk lag med 5 års giltighet från och med den 1 januari 1921, äga värnpliktiga, som hysa allvarliga på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringens fullgörande i den ordning, gällande värnpliktslag bestämmer, antingen att befrias från att under sin värnpliktstjänstgöring övas i vapnens bruk och bära vapen eller ammunition, om deras samvetsbetänkligheter inskränka sig därtill, eller ock att utföra civilt arbete för statens räkning, om deras samvetsbetänkligheter avse varje tjänstgöring vid krigsmakten. Den förra gruppen av samvetsömma värnpliktiga kallas vapenvägrare, och den senare gruppen kallas civilarbetare. Enligt 1920 års lag skulle vapenvägrare hava 25 % och civilarbetare 50 % längre tjänstgöringstid än vapenföra värnpliktiga vid de vapenslag, för vilka längsta tjänstgöringstid föreskrivits, d. v. s. värnpliktiga vid kavalleriet och därmed jämställda. Den förkortning av utbildningstiden, som de senaste årsklasserna av värnpliktiga fått åtnjuta, har även kommit de samvetsömma till godo.

Såsom herrarna erinra sig, uttalades vid lagens antagande stora betänkligheter mot densamma. Man fruktade framför allt, att lagen skulle locka till simulation. Man hade här beträtt ett lagstiftningsområde, där man icke hade någon egentlig erfarenhet vare sig från vårt land eller andra länder. Den regering, som då satt med herr E. A. Nilson som krigsminister, ansåg enligt den proposition, som låg till grund för riksdagens beslut, att man behövde en tid av fem år för att vinna erfarenhet, huru lagen komme att verka med hänsyn till simulation, och krigsministern yttrade vid avlåtandet av samma proposition, att regeringen efter noggrant övervägande kommit till det resultatet, att dagantalet för samvetsömmas tjänstgöring borde, för att motverka simulation, ökas med respektive 25 och 50 %.

Nu har emellertid den nuvarande regeringen, ehuru lagen endast varit i kraft under två år och efter endast ett års tjänstgöringstid för samvetsömma civilarbetare, föreslagit, att Kungl. Maj:t måtte kunna i förekommande fall förordna om nedsättning av de samvetsömmas tjänstgöringstid med högst 60 dagar, och utskottet har i anledning av en motion av herr Leander föreslagit en utökning av denna tid till högst 90 dagar för samvetsömma studenter och med dem i värnpliktsavseende likställda.

Cheferna för generalstaben och marinstaben hava bestämt avstyrkt varje minskning av tjänstgöringstiden för de samvetsömma och därvid särskilt framhållit, att antalet av dem, som erhållit tillstånd att fullgöra civilt arbete, under senaste året betydligt ökats. Försvarsministern har dock i sitt uttalande till statsrådsprotokollet förklarat, att såvitt erfarenheterna från den gångna tiden av lagens tillämpning gåve vid handen, torde i det övervägande antalet fall simulation icke riskeras, om tjänstgöringstiden skulle undergå någon förkortning. Någon egentlig undersökning genom militär- och inskrivningsmyndigheterna synes, så vitt den kungl. propositionen upplyser, icke hava ägt rum, utan försvarsmi-

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

nistern synes huvudsakligen hava byggt sin åsikt i detta hänseende på de i utskottsutlåtandet intagna yttrandena av två jägmästare och en byråingenjör vid kraftstationen i Älvkarleö, vilka lett civilarbetares tjänstgöring och som intygat, att dessa uppfört sig väl. I fråga om *vapenvägrares* uppförande lämnar den kungl. propositionen ingen som helst utredning — vapenvägrarna äro dock flera till antalet än civilarbetarna — och att icke alla civilarbetare förhållit sig så särdeles väl, framgår av militieombudsmannens nyligen gjorda hemställan till Kungl. Maj:t om bestämmande av forum vid åtal mot civilarbetare för förseelse under tjänstgöring. Militieombudsmannen omtalar därvid, att det inträffat, att civilarbetare vägrat att utföra arbete, som anvisats dem. Försvarsministern uttrycker sig också så försiktigt, att han, såsom jag nyss nämnde, endast yttrar, att i det *övervägande* antalet fall simulation icke torde riskeras, om den nu ifrågasatta minskningen av de samvetsömmas tjänstgöringstid skulle ske.

Emellertid säger utskottet, att den föreliggande propositionen torde närmast vara föranledd av ett uttalande i ett av utskottet vid fjolårets riksdag avgivet, av riksdagen godkänt utlåtande i ett ärende, vari på förslag av Kungl. Maj:t beslöts, att samvetsömma civilarbetare, som enligt lagen 1920 skulle fullgöras i en följd, även skulle kunna få utföras i två omgångar till följd av uppkommen svårighet att alltid bereda dem arbete i en följd. Utskottet yttrade nämligen i detta utlåtande, att »enär den för s. k. samvetsömma värnpliktiga gällande tjänstgöringstiden otvivelaktigt fastställts med hänsyn tagen till den förmån, som tjänstgöring i en följd innebär, synes utskottet den nu tillämnade omläggningen av tjänstgöringen för civilarbetare till två omgångar böra föranleda, att frågan om tjänstgöringstidens längd för denna grupp av värnpliktiga upptagas till förnyad omprövning», och utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t, efter omprövning av frågan med ledning av erfarenheterna från det under 1922 tillämnade civilarbetet, skulle för 1923 års riksdag framlägga det förslag härutinnan, vartill omprövningen kunde föranleda.

Härvid är emellertid att märka, att utskottets utlåtande förra året endast avsåg nedsättning av tjänstgöringstiden för sådana civilarbetare, som icke kunde få utföra arbetet i en följd, men i den förevarande propositionen och utskottsutlåtandet i år avses även civilarbetare, som få utföra arbetet i en följd, vilka hittills utgjort ungefär 2/3 av hela antalet civilarbetare, samt dessutom även vapenvägrarna, vilkas antal, som jag nyss nämnde, är betydligt större än civilarbetarnas. Propositionen och utskottets förslag hava således gått mycket längre än utskottet förra året tänkte sig. Jag minns mycket väl, att jag förra året inom utskottet motsatte mig ifrågavarande uttalande i motiveringen, men jag reserverade mig ej, ty dels väntade man ju då med ganska stor säkerhet, att hela försvarsfrågan skulle komma före vid detta års riksdag, dels var frågan då mycket mindre, än den nu gjorts till.

Försvarsministern säger i den kungl. propositionen, att »i samband med upptagandet av frågan om ny värnpliktslag vid den väntade revi-

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

sionen av försvarsväsendet torde förslag böra utarbetas om definitiva bestämmelser beträffande längden av tjänstgöringstiden för de s. k. samvetsömma värnpliktiga». Vi kunna således vänta, att frågan om de samvetsömma värnpliktiga åter kommer upp vid nästa års riksdag. I varje fall uppstår om två år frågan om lagens förnyelse, eftersom giltighetstiden utgår 1925. Jag tycker därför, att man vid sådant förhållande haft all anledning att låta frågan för närvarande vila, helst den nu är i så outrett skick, och erfarenheten om den provisoriska lagens verkningar är så kort.

Jag nämnde, att frågan gjorts mycket större än andra lagutskottets utlåtande förra året åsyftade, enär nedsättning i tjänstgöringstiden även föreslagits för vapenvägrare och det övervägande antal civilarbetare, som fortfarande få fullgöra arbetet i en följd. Inom utskottet har från majoritetens sida påståtts, att en sådan utsträckning vore en nödvändig följd av arbetets inskränkning för sådana civilarbetare, som måste fullgöra arbetet i två omgångar, enär det eljest ej bleve tillräcklig skillnad i tjänstgöringstiden mellan vapenvägrare och civilarbetare. En sådan skillnad kunde emellertid mycket väl hava upprätthållits, om man velat göra nedsättningen i tjänstgöringstiden för de civilarbetare, som få fullgöra arbetet i två omgångar, mindre än som nu föreslagits. Det hade således ej alls varit omöjligt att stanna vid den mindre nedsättning av tjänstgöringstiden, som förra årets andra lagutskott tänkte sig för en mindre del av civilarbetarna.

Innan jag slutar mitt anförande, tillåter jag mig också framhålla, att de samvetsömma värnpliktiga böra hava betydligt längre tjänstgöringstid än övriga värnpliktiga, ty de befrias från skyldigheten att, om så behöves, deltaga i krig och offra sina liv för fosterlandet. Hos de militära myndigheterna torde man också rätt allmänt hava den uppfattningen, att faran för simulation är stor. De samvetsömma värnpliktigas antal har, som jag förut nämnde, ökats väsentligt under det sista året. De militära myndigheter, som hörts, nämligen cheferna för generalstaben och marinstaben, hava också bestämt avstyrkt förslaget.

Då man således, enligt min uppfattning, behöver längre erfarenhet om verkningarna av 1920 års lag, innan man går att nedsätta tjänstgöringstiden för de samvetsömma värnpliktiga, hemställer jag, herr talman, om avslag å såväl den kungl. propositionen som de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Petrén, Bror**: Det är riktigt, som den föregående talaren påpekade, att den här ifrågavarande lagen är av provisorisk natur såsom gällande endast intill 1925 års utgång, och att man följaktligen bör iakttaga en viss försiktighet och hava rätt så starka skäl, då man ifrågasätter att under lagens giltighetstid rubba å dess försöksvis tillkomna bestämmelser. Jag kan således för min del väl förstå de synpunkter, som greve Spens utvecklat till stöd för den meningen, att man icke nu bör göra någon ändring i denna provisoriska lag.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Jag skall emellertid be att med några ord få beröra de i utskottets utlåtande närmare utvecklade synpunkter, som fört mig på deras sida som icke ansett sig böra ställa sig avvisande emot det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen.

Det skäl, som därvid främst åberopats, är det, att det är riksdagen själv, som i fjol i en skrivelse givit upprinnelsen till det förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga, som nu föreligger. Riksdagen skrev nämligen uttryckligen i fjol, med godkännande av vederbörande utskottsutlåtande, att man »ej ansett sig nu böra framlägga något förslag i ämnet» — d. v. s. i fråga om möjlig avkortning i den för civilarbetare gällande tjänstgöringstiden — utan förutsatte, att »Kungl. Maj:t, efter omprövning av frågan med ledning av erfarenheterna från det under innevarande år» — d. v. s. 1922 — »tillämnade civilarbetet, för nästkommande års riksdag» — alltså 1923 års riksdag — »framlägger det förslag härutinnan, vartill omprövningen kan föranleda». Således har riksdagen — och härtill har även greve Spens medverkat — förlidet år skrivit och sagt ifrån, att man väntade till detta års riksdag en framställning från Kungl. Maj:t i fråga om möjlig avkortning i civilarbetarnas tjänstgöringstid, grundad på erfarenheterna från fjolårets civilarbete. Nu föreligger, på grundval av bl. a. dessa erfarenheter, ett förslag i ämnet från Kungl. Maj:ts sida, vilket förslag jämväl omfattar den andra gruppen av samvetsömma värnpliktiga eller s. k. vapenvägrare, och riksdagen har nu att med stöd av föreliggande erfarenheter pröva detta Kungl. Maj:ts förslag.

Fråga vi då, vad som förebragts i berörda hänseende, så är det närmast erfarenheterna från civilarbetet under fjolåret. Greve Spens sade, att man därutinnan allenast byggt på uttalanden av två jägmästare och vederbörande byråingenjör vid kraftstationen i Älvkarleö. Jag frågar: vilkas omdöme skall man bygga på, om icke just på deras, som haft dessa civilarbetare under sin ledning? I stället för att vid krigsmakten fullgöra värnplikt, hava de ju varit satta till det i utskottsutlåtandet närmare beskrivna civila arbete, som nämnda tre befattningshavare haft att öva tillsyn över. Hurudana äro då de erfarenheter, som därvid vunnits? Häntyda de på att här föreligger risk för att simulanter innästla sig bland denna kategori av värnpliktiga? Enligt vad den ena av nyssnämnda befattningshavare yttrar, hava flit och uppförande hos vederbörande städse varit de allra bästa och de arbetandes arbetsprestationer varit fullt jämförliga med vana arbetares. Den andre säger, att »de arbetande uppfört sig mycket bra och varit arbetsvilliga samt utfört sitt arbete med stor noggrannhet. Försök till slarv eller fusk hade ej iakttagits. Sedan de blivit vana vid arbetet, hade deras prestationer i medeltal uppgått till 75 à 80 % av en normal arbetares». Den tredje slutligen uttalar, att de arbetande genomgående varit villiga och ordentliga, samt omnämner, att en del av dem utgjorts av predikanter och »evangelister». Den skildring, som sålunda givits rörande dessa personer, giver stöd för den uppfattningen, att de farhågor be-

träffande simulation, som man hyste vid lagens antagande, hittills icke, såvitt angår civilarbetarna, besannats av erfarenheten.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Men det är icke blott dessa erfarenheter från civilarbetet, som vi hava att taga hänsyn till vid prövningen av det föreliggande förslaget, utan vi måste givetvis också bygga på omdömena från inskrivningsrevisionerna, och således fästa avseende vid om uppfattningen där varit den, att fall av simulation i fråga om civilarbetare eller vapenvägrare förekommit. Jag har under riksdagens lopp, så gott det varit mig möjligt, genom att höra mig för hos riksdagen tillhörande medlemmar av inskrivningsrevisionerna i ett stort antal län, sökt bilda mig en uppfattning huru härmed förhållit sig, och har jag därvid bibragts den uppfattningen att inom de län förfrågningarna gällt dylika fall av simulation icke uppdagats under den tid, som lagen hittills varit i tillämpning.

Inför sådana erfarenheter synes man mig icke gärna kunna a priori motsätta sig, att det beredes möjlighet i förekommande fall till någon nedsättning av övningstiden för ifrågavarande värnpliktiga. Det är ock åtskilliga andra omständigheter, som tala för åvägabringandet av en sådan möjlighet. Då 1920 års lag tillkom, hade man ännu icke hunnit utforma bestämmelser om på vad sätt civilarbetet skulle försiggå, liksom icke heller i fråga om sättet och formerna för den prövning, som skulle föregå avgörandet, huruvida en person skulle anses hänförlig till någon av de båda kategorierna av samvetsömma värnpliktiga eller icke. Bestämmelserna härom hava tillkommit först senare och äro i det senare avseendet för övrigt omarbetade en gång sedan dess, så att de nu gällande bestämmelserna därutinnan äro av år 1922. Den som emellertid i detalj vill taga del av dessa bestämmelser, som återfinnas i en förordning av den 28 april 1922, skall finna, att de präglas av ett målmedvetet syfte att verkligen komma till botten med frågan, huruvida det i det föreliggande fallet är en allvarlig religiös övertygelse hos vederbörande, som ligger till grund för hans begäran att slippa sedvanlig värnpliktstjänst, så att jag tror, att farhågorna i det avseendet skola försvinna.

Jag håller vidare före att den marginal i form av längre tjänstgöringstid än för andra, som skulle stå kvar även efter åtnjutandet av den nu föreslagna möjligheten till nedsättning, är i sig tillräckligt vid för att förebygga simulationsrisken. Låt oss taga ett enda exempel. För civilarbetare, tillhörande kategorien studenter och med dem likställda, är tjänstgöringstiden för närvarande 540 dagar; eller således jämnt 1 1/2 år. Genom det nu ifrågavarande förslaget skulle åt Kungl. Maj:t beredas möjlighet att — icke på förhand, utan i händelse man under tjänstgöringens lopp finner, att det icke är anledning att befara, att vederbörande är simulant — sänka tjänstgöringstiden för honom med intill 3 månader. I så fall har man fortfarande ändock en tjänstgöringstid av ett och ett kvarts år kvar. Den längsta utbildningstiden för en student, som under innevarande år påbörjat sin första tjänstgöring, är eljest 330 dagar, d. v. s. 11 månader. Det är sålunda en skillnad härvidlag av 4 månader, och den marginalen tror jag med de förut återgivna erfarenheterna från

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

civilarbetet för ögonen är tillräckligt vid för att förebygga någon risk för simulation. Om man ser efter vad det är för personer av denna kategori som under fjolåret erhållit tillstånd att övergå till civilarbetarnas krets, finner man bland dem exempelvis en teologie studerande och en elev vid ett folkskoleseminarium. Jag skulle vilja fråga, om någon verkligen tror, att dessa personer, som, även med högsta möjliga tillåtna avkortning i tjänstgöringstiden, komma att nödgas ligga inne i tjänstgöring under 4 månaders längre tid än motsvarande kategori av vapenföra värnpliktiga, skola kunna misstänkas på något sätt vara simulanter.

Det bör också ihågkommas, att det icke är meningen, att avkortningen skall vara en ovillkorlig rätt för vederbörande, som skall klumpvis utan närmare föregående prövning komma dem till godo, utan meningen är, att det, efter en viss tids tjänstgöring, varunder man hunnit bilda sig en uppfattning om, huruvida beträffande vederbörande förefinnes risk för simulation eller icke, skall kunna givas sådan avkortning inom ramen av vissa av Kungl. Maj:t i propositionen angivna tidsmått.

Jag tror alltså för min del, att starka skäl tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den av utskottet tillstyrkta formen, så försiktigt som förslaget genom i utlåtandet gjorda uttalanden kringgärdats.

Jag vill emellertid vidare säga, att det, såvitt jag förstår, finnes vissa luckor i fråga om denna lagstiftning om samvetsömma värnpliktiga, och att frågan om dessa luckors avhjälpande nog förr eller senare får lov att tagas upp. Jag ber att särskilt få peka på trenne sådana brister i lagen. Den ena är den, att de hithörande personer, som icke äro vapenföra, komma att med nuvarande bestämmelser få ligga inne i tjänstgöring alldeles för lång tid i jämförelse med andra icke vapenföra, och den andra är den, att man icke f. n. har några bestämmelser rörande disciplinära befogenheter gentemot tredskande civilarbetare. Den tredje bristen åter är att skyldigheterna för hithörande personer i krigstid ej nu är i lagen reglerad. Nu är emellertid givetvis fallet det, att när försvarsrevisionens nya linjer inom kort läggas fram — möjligen med lottsystem eller dylikt — denna fråga om samvetsömma värnpliktiga då får ånyo tagas upp till skärskådande, endels säkerligen ur andra synpunkter än de för närvarande gällande.

Jag ber, herr talman, att få sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Hansson**: Herr talman, mina herrar! Greve Spens anmärkte i början av sitt anförande, att ingen undersökning hade genom inskrivningsnämnderna gjorts rörande, bland annat, hur de enbart vapenvägrande hade uppfört sig. För min del kan jag därtill endast säga, att det icke från något håll har avhörts något klagomål över dessa vapenvägrares uppträdande under tjänstgöringen vid regementena. Beträffande civilarbetarna har jag icke att hålla mig endast till de erfarenheter, som hava framlagts av arbetsledarna för dessa civilarbetare, utan jag har också genom personligt besök på arbetsplatserna lyckats

att på ett annat sätt bilda mig en självständig mening om vad det är för slags folk, som man här har att göra med, och jag kan förklara, att ett sådant besök efterlämnat det allra bästa intryck. Jag tror, att man mycket väl kan gå i god för att de människor, som hittills hava kommit i åtnjutande av den fördel samvetsömhetslagen erbjuder, äro mycket präktigt folk, väl förtjänta av den särskilda behandling, som statsmakterna i detta fall ha tillerkänt dem.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Beträffande frågan om tjänstgöringstidens längd skall jag öppet deklarera, att jag vid bedömandet av den icke blott har utgått ifrån riksdagens önskan om en viss avkortning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga, som göra sitt civilarbete i två omgångar, utan jag har också letts av en allmän uppfattning att, när tjänstgöringstiden för de samvetsömma bestämdes, den blev längre än skäligt var och — det tror jag mig våga säga — längre än man egentligen avsåg vid riksdagsbeslutets fattande. Lagen stadgar för civilarbetare, att de skola fullgöra en tjänstgöring, som är lika med tjänstgöringstiden för värnpliktiga vid *specialvapnen* ökad med 50 procent. Under debatten i riksdagen var utgångspunkten, att så kallade vapenvägrare skulle få sin tjänstgöring ökad med en fjärdedel och så kallade civilarbetare med 50 procent. Faktum är emellertid, att under vissa omständigheter en värnpliktig tilldelad t. ex. infanteriet, vilken erhåller tillstånd att göra civilarbete, får sin tjänstgöring ökad med 131 procent.

Tjänstgöringstiden för värnpliktiga vid infanteriet är, om man frånser landstorms- och reservtruppövningarna och endast räknar med första tjänstgöringen och repetitionsövningarna, 165 dagar. När en sådan värnpliktig, tilldelad infanteriet, erhåller tillstånd att utgöra civilarbete, tar man emellertid icke såsom utgångspunkt 165 dagar, utan vid beräkning av hans tjänstgöring såsom civilarbetare, tager man specialvapnens övningstid, 225 dagar, och därtill lägger man sedan specialvapnens reservtruppövningstid och landstormsövningstid av 30 dagar och kommer så till en utgångspunkt av 255 dagar, vartill man sedan lägger 50 procent. Tjänstgöringstiden blir då för denne värnpliktige 382 dagar i stället för 165, därest han gjorde sin värnplikt i vanlig ordning.

Jag är för min del rätt övertygad om, att riksdagen vid beslutet om denna särskilda lag för samvetsömma icke haft fullt klart för sig, att sådana konsekvenser kunde uppstå av den då antagna lagen. Det har därför synts mig rimligt, redan med hänsyn enbart till den tillmätta tjänstgöringstiden, att man, så snart det var möjligt att grunda sitt omdöme på några erfarenheter, skred till att vidtaga en ändring, som kunde möjliggöra någon minskning av den sålunda tillmätta tiden. Även om nu Kungl. Maj:ts förslag bifalles, får en sådan man, som under vanliga förhållande skulle kunna slippa undan med 165 dagar, tjänstgöra i 322 dagar. Jag är alldeles övertygad om, att en sådan förlängning av tjänstgöringstiden är mer än tillräcklig för att avhålla från simulation.

Dessutom tillkommer ju, att bestämmelserna rörande de intyg,

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

som erfordras, när tillstånd skall beviljas enligt samvetsömhetslagen, äro sådana att redan däri ligger en väsentlig garanti för att simulanter icke skola slippa igenom. Det har icke heller visat sig, såsom redan har påpekats, att något försök till simulation har förekommit, men däremot har det väl visat sig, att lagen har en sådan begränsning, att det ännu kan inträffa, trots denna lag, att samvetsömma värnpliktiga ådömas fängelsestraff för vägran att fullgöra militärtjänst. Lagen omfattar ju, som bekant, endast sådana, som vägra på grund av religiös övertygelse. De, som av andra etiska skäl, vilka kunna vara för dem lika tvingande som de religiösa skälen för andra värnpliktiga, vägra att fullgöra värnpliktstjänst, kunna fortfarande icke, trots den vida tolkning av lagen, som utskottet ville lägga in i sin motivering, när lagen antogs, komma i åtnjutande av möjligheten att få tjänstgöring i annan ordning, utan de äro alltjämt i sådant fall hänvisade till att gå i fängelse för sin övertygelse. Lagen är sålunda icke gjord på det sättet, att den lämnar för stora möjligheter, utan snarare tror jag, att en revision måste gå i riktning mot en utvidgning av lagen.

Nu har här anförts, att det visat sig, att icke ens civilarbetarna hava uppfört sig väl — jag tror, att det var det uttrycket, som användes av greve Spens. I militieombudsmannens framställning omnämnas två fall. Det ena gäller en värnpliktig från Örebro, som vägrat att över huvud taget utföra det civilarbete, som han fått rätt att utföra. Det andra fallet gällde fyra värnpliktiga, som utförde civilarbete vid Älvkarleö kraftverk, vilka vägrat utföra visst dem ålagt arbete. Jag tror icke, att man bör av dessa båda händelser för hastigt bilda sig ett omdöme, att här kunna förekomma handlingar ifrån dessa civilarbetares sida, som äro högst klandervärda.

Beträffande denne man i Örebro föreligger, enligt hans egen uppgift, det förhållandet, att han aldrig ansökt om tillstånd att få fullgöra civilarbete i stället för värnpliktstjänstgöring. Han tillhör en religiös sekt, som är mycket litet känd och som över huvud taget vägrar att erkänna statens rätt att pålägga medborgaren skyldigheter av sådan art som värnpliktstjänstgöringen och som därför också säger, att staten icke har någon rätt att pålägga civilt arbete i stället för militärtjänstgöring. Han hade nu intagits vid regementet och framställt sina synpunkter, och man lär sedan från befälets sida hava gjort framställning till inskrivningsrevisionen, som beviljat denne värnpliktige rätt att fullgöra civilt arbete, utan att han själv ansökt därom. Han har sedan sagt: Jag erkänner icke heller statens rätt att ålägga mig detta. Jag har aldrig ansökt om detta och står fortfarande vid min vägran. Jag har haft ett personligt samtal med mannen vid ett besök i Örebro, och han framställde där saken för mig och frågade, om det icke fanns någon utväg. Jag svarade honom, att det icke fanns någon, men att det syntes mig vara alldeles klart, att, om han icke ville utföra civilt arbete, måste inskrivningsrevisionen upphäva tillståndet, och han bleve återigen värnpliktig i vanlig ordning och behandlad såsom sådan samt

alltså ådömd fängelsestraff. Det är sålunda ett tämligen unikt fall, som här föreligger.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Beträffande de samvetsömma värnpliktiga vid Älvkarleö kraftverk har jag också haft tillfälle att vid ett besök på platsen mycket noga studera deras fall. Ungefär samtidigt som dessa värnpliktiga anlände dit för att fullgöra sitt civilarbete, företogos vid kraftverket avskedanden. Detta uppfattades både av arbetarbefolkningen på orten och av de värnpliktiga civilarbetarna på det sättet, att dessa civilarbetare hade kommit och tagit arbete ifrån de förut anställda arbetarna och därmed framtvingat avskedandena. Nu var hela förutsättningen, när detta civilarbete på det sättet förlades dels till vattenfallsstyrelsens arbeten och dels till domänstyrelsens arbeten, att det icke fick ske så, att civilarbetarna konkurrerade med de på respektive orter annars anställda arbetarna; en mycket naturlig utgångspunkt, redan ur den synpunkten, att man måste undvika, att det uppstår konflikt mellan dessa civilarbetare och arbetarbefolkningen på samma ort, vilket kunde leda till obehagligheter. Emellertid sattes dessa civilarbetare vid Älvkarleö kraftverk till vissa tillfällighetsarbeten, som arbetsledningen för sin del ansåg tillhöra den kategori av arbeten, som dessa civilarbetare borde utföra. Men arbetarna ansågo arbetet vara av den karaktären, att de egentliga arbetarna, de, som förut hade anlitats, skulle anställas för detta arbetes utförande, och så kommo till slut även civilarbetarna till den övertygelsen, att det icke kunde falla inom ramen för det slags arbete, som skulle åligga dem. Jag har talat med dessa civilarbetare för att söka utröna deras skäl, och det framgick av detta samtal, att de voro besjälade av den största villighet att försöka underordna sig alla de anvisningar, som gåvos ifrån arbetsledningens sida, men att just deras sätt att reagera, deras särskilt ömtåliga samveten gjorde, att i det ögonblick de kommo till den övertygelsen, att de här gingo och togo brödet ur munnen på fattiga arbetare, i samma ögonblick uppstod det en konflikt, däri deras ställningstagande blev en vägran att utföra detta arbete. Mot en sådan vägran finns ju icke i lagen eller förordningen några bestraffningsmöjligheter. Den enda anordningen i dylikt fall är tydligen att skicka hem civilarbetarna, och naturligtvis kan man, om man vill vara hård, driva det dithän, att en sådan vägran leder till upphävande av deras tillstånd att fullgöra sin värnplikt såsom civilarbetare. I det här fallet kunde det, dess bättre, ordnas på så sätt, att de sattes i sådant arbete, där inga konflikter uppstodo mellan deras intressen och vissa andra arbetares, som man ansåg, berättigade intressen. Den framställning, som nu gjorts av militieombudsmannen, kommer naturligtvis att ägnas all uppmärksamhet, men jag måste säga redan nu, att jag anser icke dessa erfarenheter vara tillräckliga för att därpå grunda någon utökning av lagen i avsikt att skaffa särskilda straffbestämmelser. Å andra sidan är det uppenbart, att den frågan *måste* lösas. Det råder nu den största oklarhet om, huruvida över huvud taget dessa värnpliktiga falla under krigslagarna eller om de skola

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

behandlas i annan ordning, i vilket senare fall det alldeles saknas bestämmelser rörande deras behandling.

Herr Petrén nämnde, att samvetsömhetslagen hade tillkommit hastigt år 1920. Jag tror man kan säga, att den också i viss grad bär hastverkets prägel. Därför är det säkerligen oklokt att avvakta och vänta med en revision till den tidpunkt, då den provisoriska lagen utgår. Jag tror, att man redan har sådan erfarenhet både om lagens bristfällighet och om behovet av kompletterande bestämmelser, att det vore önskvärt, att en revision av lagstiftningen nu göres så snart som möjligt och lämpligast naturligtvis i samband med det förslag till revision av vårt försvarsväsende, som väntas kunna framläggas vid nästa års riksdag.

När Kungl. Maj:t tidigare framhållit, att man icke nu skulle gå över till en mera definitiv ändring av lagen, såsom lagutskottet i fjol hade ifrågasatt, så är det därför, att man icke gärna kan, såsom lagutskottet synes hava tänkt sig, fota en mera bestämd fixering av tjänstgöringstiden för dessa samvetsömma på en provisorisk lag, utan att, när denna fixering till bestämd tid skall ske, såsom underlag måste finnas en mera definitiv bestämmelse rörande den övningstid, från vilken man utgår vid beräknande av den längre övningstiden för samvetsömma värnpliktiga. Men det finns ingen anledning att, så snart man kan skrida till ett sådant mera definitivt bestämmande av övningstiden för vanliga värnpliktiga, vänta längre med en *definitiv* revision av samvetsömhetslagen. Jag tror tvärtom, såsom jag redan sagt, att det är synnerligen önskvärt, att denna revision kommer, ju förr dess bättre.

Herr **von Sydow:** Jag är i väsentlig mån förekommen av greve Spens, så att ur den synpunkten skulle jag kunnat låta bli att yttra mig, men jag blev uppkallad närmast av ett yttrande av andra lagutskottets ordförande, herr Petrén.

Herr Petrén anförde nämligen, att han för sin del nog kunde gå med på att det kunde finnas vissa betänkligheter emot att ändra en provisorisk lag som vore så ny som den ifrågavarande, men att han ändock ville ansluta sig till Kungl. Maj:ts proposition av den anledningen, att propositionen var framkallad av en begäran av riksdagen förra året. Ja, jag vågar säga, att jag finner den uppfattningen icke vara fullt logisk, ty riksdagsskrivelsen och lagen täcka varandra icke, såsom redan greve Spens har framhållit.

Det var ju ursprungligen så, att man, då både vapenvägrarnas och civilarbetarnas tjänstgöringstid fastställdes år 1920, utgick ifrån att båda grupperna skulle få fullgöra sin tjänstgöring i ett sammanhang, vilket ansågs vara en förmån för dem. Med hänsyn därtill utmättes tiden tämligen lång. När det sedermera befanns, att det var vissa svårigheter för att alltid bereda civilarbetarna tjänstgöring i ett sammanhang, och riksdagen därför förra året medgav, att dessa kunde få fullgöra sin tjänstgöring antingen i ett sammanhang eller i två omgångar, tänkte man helt naturligt på att för dem, som gingo miste om förmå-

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

nen att få fullgöra tjänstgöringen på en gång, fanns icke nyss anförda skäl kvar för att sätta tjänstgöringstiden så lång, utan borde vidtagas någon minskning i densamma. Det var detta riksdagen förra året begärde hos Kungl. Maj:t. Men Kungl. Maj:t har nu föreslagit en minskning icke allenast för dessa civilarbetare, vilka, enligt upplysning, utgöra ungefär en tredjedel av alla civilarbetarna, s. k. samvetsömma värnpliktiga, utan för alla civilarbetarna och därjämte för vapenvägrarna. Jag måste säga, att med den utgångspunkt, som herr Petrén har, tycker jag icke, att han skulle kunnat komma till det resultatet, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition utan att han borde snarare hava kommit till det resultatet, att, om Kungl. Maj:t hade begärt rätt att medgiva nedsättning endast för civilarbetare som fullgöra sin tjänstgöring i två omgångar, skulle han ha yrkat bifall till detta sistnämnda, och, det vill jag säga, en sådan framställning hade jag för min del icke heller velat ställa mig avvisande emot.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet står, enligt min mening, på en mera logisk grund. Herr statsrådet medger, att riksdagens skrivelse förra året icke kan vara anledning till en framställning i så vid form, som nu har skett, men herr statsrådet säger, att orsaken till att propositionen fått en så stor omfattning är den, att herr statsrådet anser att riksdagens beslut år 1920 redan då medförde en alltför lång tjänstgöringstid. Jag ber emellertid få säga det, att det synes mig underligt, ifall riksdagen har fastställt en provisorisk lag att gälla under några år, för att man under den tiden skulle få erfarenhet i visst ämne, att man då, innan tiden utgått och innan något särskilt inträffat, som påkallar någon ändring, tager och rubbar denna lag. Jag skulle kunnat förstå detta, ifall man gjort det i sammanhang med den försvarsrevision man väntar; och ifall den kommer, innan lagen gått ut, synes det mig vara naturligt, att man då tager den frågan under förnyad omprövning, men det synes mig icke föreligga någon anledning till att *nu* göra det.

Herr Petrén har anfört, att det enligt hans övertygelse icke här föreligger fara för simulation, och detta överensstämmer med den ljusa och optimistiska syn på mänskligheten, som herr Petrén har, och som jag många gånger avundats honom, men jag vågar för min del säga, att det ligger i sakens natur, att man här aldrig kan hava någon garanti emot simulationsförsök, ty i själva verket kan ingen annan än vederbörande själv avgöra, huruvida han i ett visst fall hyser allvarliga samvetsbetänkligheter eller ej. Det är fullkomligt omöjligt att blicka in i en annan människas samvete och säga, huru där ser ut och huruvida den människan hyser verkliga samvetsbetänkligheter mot en viss handling eller om hon endast uppger, att så är förhållandet. Därför är det i själva verket så, att ifall en yngling vill komma ifrån militärtjänstgöringen, behöver han för närvarande icke göra annat än konsekvent under en längre tid påstå, att han hyser samvetsbetänkligheter emot denna tjänstgöring. Gör han bara detta konsekvent, blir han befriad från att bära vapen och får i stället utföra civilarbete. Han måste vis-

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

serligen först tala med sin själasörjare, och då är det sannolikt, att prästen för honom söker framhäva, att enligt kristen uppfattning det icke är syndigt att bära vapen. Men han säger därtill ändå: »Må så vara, men min uppfattning är orubbad, jag hyser samvetsbetänkligheter mot saken.» Sedan säger han detsamma, när han kommer till inskrivningsrevisionen, och följden blir, att han måste bli befriad. Man finner också av en del intyg, som prästerna hava lämnat, att de innehålla t. ex. det: »Den mannen kom till mig flera gånger och jag talade med honom. Han säger sig hava allvarliga samvetsbetänkligheter emot militärtjänstgöring, och jag vet ingenting, som strider emot denna uppgift!» Jag får säga, att jag icke heller förstår, hur prästen kan giva något annat intyg, såvida han icke känner mannen såsom en skojare, ty då kan han ju upplysa därom. Men gör han icke det, så utfärdar han intyg av innehåll som jag antytt, och mannen blir befriad.

Jag vill visst icke sätta ifråga annat än att det är riktigt såsom herr Petrén och nu senast herr statsrådet sagt, nämligen att de personer, som redan nu fått civilarbete, äro hyggligt folk, åtminstone flertalet av dem. Detta vill jag gärna tro, ty jag vet icke annat. Men det finns vissa företeelser, som göra, att jag tycker att man måste vara betänksam i fråga om dispenserna från militärtjänstgöringen. Antalet personer, som begära befrielse ifrån militärtjänstgöring på grund av samvetsbetänkligheter, ökas högst betydligt för varje år, och varför ökas det? Icke kan det väl vara så, att svenska folkets samveten bli ömtåligare år för år! Detta kan väl icke vara anledningen, utan anledningen är väl helt enkelt den, att folk lärt sig att de på det sättet kunna komma ifrån att fullgöra militärtjänsten och få civilt arbete i stället, vilket för många är smakligare.

Jag ber också få säga herrarna, att jag kunde hysa medlidande med dem, som verkligen äro samvetsömma och som före 1920 fingo gå i fängelse för denna sin övertygelse, men jag tror icke, att det finns någon anledning till medlidande med de samvetsömma, som nu verkligen erhålla vad de vilja ha; således slippa bära vapen och uniform, och i stället få utföra civilarbete, om också under något längre tid. Med dem har jag verkligen icke medlidande, även om de få tjänstgöra några dagar eller veckor längre än de övriga. Man skall komma ihåg, som greve Spens ju framhöll, huru utomordentligt gynnade de i själva verket äro gentemot övriga värnpliktiga i händelse av krig. Då skola deras jämnåriga ut i skyttegravarna och ställas upp emot kulsprute-elden och, i bästa fall, utstå de svåraste försakelser och lidanden, och många av dem få offra liv och lem, medan de andra — därför att de uppgivit, att de äro samvetsömma — skola gå här hemma och plantera skog på Hunneberg. Jag tycker, att det är en sådan utomordentlig fördel, som beviljats dem, att man icke behöver hava medlidande med dem för att de måste plantera skog under litet längre tid än de andra få öva sig i vapnens bruk.

Jag ber, herr greve och talman, att få instämma i greve Spens' yrkande.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. **(Forts.)**

Herr statsrådet **Hansson**: Herr talman! Jag kan ej underlåta att säga, att det förefaller mig, som om herr von Sydow tror, att det går till alltför enkelt vid prövningen av värnpliktigas ansökningar att få fullgöra sin tjänstgöring i en annan ordning, än värnpliktslagen föreskriver. Det är dock icke på det sättet, att om man blott enständigt under en tid påstår sig ha samvetsbetänkligheter mot militär tjänstgöring, detta räcker för att bli befriad från sådan tjänstgöring. Det är ej heller tillräckligt att hava mer eller mindre vaga intyg från kyrkoherdarna. Erfarenheten har visat, att de som i allmänhet erhållit här avsett tillstånd tillhöra religiösa friförsamlingar. De skola kunna förete intyg från två trovärdiga personer jämte prästen, och det visar sig, att dessa intyg äro fotade på i regel flerårig erfarenhet om dessa unga mäns leverne och den karaktär, de därunder visat. Det är alltså icke endast genom ett tillfälligt nekande, man kan komma i åtnjutande av denna förmån, utan den grundar sig på en uppfattning, vunnen genom ett följande av dessa unga mäns liv på ett sätt, som jag tror i de allra flesta fall möjliggör för intygsgivarna att så att säga blicka in i deras samveten. Man torde kunna säga, att hela deras sätt att leva och den tro, de lagt i dagen, vittna om att den samvetsömhet, som visar sig, när värnpliktsåren äro inne, ej är konstruerad utan äkta. Och om man såsom herr von Sydow medger, att de, som redan äro inne, äro mycket hyggligt folk, behöver man ju ej vara rädd för att biträda ifrågavarande förslag, då det endast avser att giva Kungl. Maj:t möjlighet att befria sådana, som redan *under sin tjänstgöring* visat sig vara av den kvalitet, att de kunna förtjäna en avkortning i sin tjänstgöringstid.

Det är riktigt, att man ej behöver hysa medlidande med dem. Över huvud taget har den synpunkten egentligen icke alls här att göra. Men man får ej heller göra gällande den motsatta synpunkten. Det var aldrig statsmakternas avsikt att skriva en lag, som bestämde en tjänstgöringstid, vilken för dessa religiösa i någon mån komme att verka som ett straff genom sin långvarighet. Man ville genom den långvariga tjänstgöringstiden endast uppnå en garanti mot simulation. Men man hade aldrig för avsikt, att tiden skulle bli så lång, att den på något sätt skulle kunna betraktas som ett straff för dessa värnpliktiga, därför att deras övertygelse förbjuder dem att fullgöra värnplikten i vanlig ordning.

Beträffande den lilla fråga, som nu tillmätts så stor betydelse av både greve Spens och herr von Sydow, rörande dessa värnpliktigas ställning vid krigsfall, vill jag påpeka, att enligt nuvarande lagstiftning finnes det ingenting, som hindrar, att i händelse av krig dessa värnpliktiga inkallas, övas och sättas i militärtjänst. Det är troligt, att de fortfarande vägra, men lagstiftningen har ännu ej ingått på frågan, huruvida man även i händelse av krig skall tillåta en tillämpning av samma lagstiftning. Man bör nämligen observera, att det är mycket troligt, att vid krigstillfälle det skulle kunna hända, att sådana, som gjort sin värnplikt, också inför den större risken skulle bli samvetsömma och vägra göra krigstjänst. Man har därför över huvud taget hittills icke velat från lagstiftarnas sida ingå på frågan, hur värnpliktiga, som hysa samvetsbetänkligheter,

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

skola behandlas under krig. Men ett kan kanske sägas, att sådana, som redan under fredstid, på grund av att man erkänt deras samvetsbetänkligheter, bli satta på särskilda poster, även om de skulle tagas i tjänst vid ett krigsutbrott, placeras så, att de icke riskera att direkt offra sina liv. Det är dock ingen anledning att så starkt framhäva denna synpunkt under denna debatt.

Herr **Klefbeck**: Jag skulle vilja tillåta mig en litet hädisk anmärkning mot en sådan skarpsinnig jurist som utskottets ärade vice ordförande. Det föreföll mig nämligen, att hans argumentering gick vid sidan av det ämne, som här egentligen föreligger till avgörande. Hans argumentation riktade sig, så vitt jag förstår, mot en sådan här lag över huvud taget. En sådan ansåg han också vara så gott som omöjlig att genomföra. Han gjorde nämligen gällande med stor styrka, att det vore alldeles omöjligt att skåda in i en människas inre och avgöra, om hon hade några verkliga samvetsbetänkligheter eller bara uppgåve sig ha sådana. Detta kan man naturligtvis säga, och det är ju en sanning, som i viss grad ej kan bestridas, men man får väl ändå ej förneka, att lagstiftningen har uppsatt vissa mycket ingående villkor, för att en sådan här förmån skall kunna beredas en värnpliktig. Det skall, såsom här nyss antyddes, göras en ingående undersökning och detta från två håll. Först skall kyrkoherden i församlingen efter undersökning giva intyg om vad uppfattning han fått om vederbörandes samvetsbetänkligheter mot saken. Men så fordras dessutom ett intyg av två trovärdiga män, som efter längre tids kännedom om personen skola kunna avgiva ungefär samma vitsord. Det synes mig, att en person skall vara rätt utstuderad i konsten att simulera samvetsbetänkligheter, för att kunna draga alla dessa vid näsan, i all synnerhet som han skulle börja vid ganska unga år; han skall ju skrivas in redan vid 20 år, och för att då kunna befrias från militärtjänst skall han ha företett under en lång tid en uppfattning av den art, som vi här kalla samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring. Alltså måste han ha börjat ganska tidigt att tänka på att han vid 20 års ålder, när han skall skrivas in, skall göra sina krav gällande.

Sedan tillkommer en annan sak, som jag tycker förringar herr von Sydows bevisföring, och det är den hänsyn, man väl ändå får taga till de intyg, som redan lämnats om de personer, åt vilka denna förmån beviljats. Det vore väl också besynnerligt, förefaller det mig, om en karl, som under många månader går i dagligt arbete under en person, som är van att leda ett sådant arbete, lyckas under hela denna tid alltjämt förställa sig så väl, att arbetsledaren aldrig får någon misstanke om att han har att göra med en simulant och icke med en, som har verkliga samvetsbetänkligheter. Och när nu intygen från dem, som lett arbetet, samstämmigt giva vid handen, att den gällande lagens tillämpning slagit ovanligt väl ut, då efter vad man kunnat förstå, det varit verkligt samvetsömma, som kommit i åtnjutande av denna förmån, tycker jag, att detta endast bestyrker vad jag har talat, nämligen att det dock icke ens i denna

ofullkomliga värld är alldeles omöjligt att pröva hjärtan och njurar i en viss utsträckning.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Sedan tyckte jag också, att herr von Sydow gjorde sig skyldig till ett par små överdrifter. Han antydde t. ex. i förbigående, att det svenska folkets samveten tycktes ha blivit ömtåligare år från år, om jag ej fattade honom orätt. Saken förhåller sig väl ej så, utan det är väl i stället på det sättet, att när en lag kommer ut, känner icke folk över hela vårt vida land ögonblickligen till vad denna lag innehåller, men ju mer den blir känd, ju mer blir den också tillämpad.

En annan överdrift, som jag kanske får påtala, var, att han sade, att det gällde att slippa undan några dagars eller veckors förlängd tjänstgöring. Det är ju i alla fall åtskilliga månaders förlängd tjänstgöring det gäller, och den föreliggande propositionen syftar ju bara till en viss förkortning av vad som förut är bestämt i fråga om tjänstgöring.

Min ståndpunkt är sedan gammalt känd. Jag kände bara ett behov att få påvisa vad jag tyckte brast i herr von Sydows för övrigt så utmärkta anförande, och det är detta, som gör, att hans skäl icke ha inverkat på mig, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Petrén, Bror**: Jag vill yttra ett par ord gent emot herr von Sydows uttalande om den bristande logiska ståndpunkt, som jag skulle hava intagit med hänsyn till vad utskottet skrev i fjol. Jag vill med anledning därav endast citera ett yttrande, som fälldes av mig i fjol under debatten här i kammaren i denna fråga och som fullt klarlägger, i vad mån det i verkligheten är bristande logik eller ej från min sida. Det hade då i debatten från statsrådsbänken i andra kammaren anförts skäl för att man borde taga under omprövning frågan om tjänstgöringstidens längd jämväl för vapenvägrarna i samband med tjänstgöringstiden för civilarbetarna. Med anledning härav yttrade jag då följande ord: »Jag vill om detta säga, att utskottet givetvis haft detta samband klart för sig och betraktat det såsom en självfallen sak, att när man går till en omprövning av tiden för civilarbetarna, måste den andra gruppen av samvetsömma, vars tjänstgöringstid är ställd i viss proportion till dessas, också bliva föremål för en omprövning i fråga om tjänstgöringstiden.» Detta yttrande citerades i utskottet under ärendets handläggning där, så att herr von Sydow har haft tillfälle att höra det förut. Jag menar, att när man har två grupper av samvetsömma, vilkas tjänstgöringstid är utmätt så i förhållande till varandra, att den ena gruppen har en mertid av 25 % och den andra en mertid av 50 % utöver tjänstgöringstiden för de vapenslag, som hava den längsta sådan, kan man ej rubba tiden för den ena gruppen utan att fråga sig: verkar detta olägligt på avvägningen de båda grupperna emellan eller icke? Mig förefaller detta vara en fullt logisk ståndpunkt, men det finnes tydligen olika sorters logik. Det fanns i utskottet en ledamot, som sade: »Jag skulle gärna varit med om den kungliga propositionen oförändrad, om den hade begränsat sig enbart till de civilarbetare, som

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

hava tjänstgöring i två omgångar.» — Jag tillät mig då påpeka, att genom en sådan begränsning av det i propositionen innefattade förslaget skulle dessa civilarbetare kunna få nära nog bättre ställning än de s. k. vapenvägrarna, vilket ej vore rimligt. Över huvud taget är det tydligt, att man ej kan rubba på tjänstgöringstiden för den ena gruppen utan att tänka på huru det kommer att verka gent emot den andra, och det är vad jag för min del har gjort.

Herr von Sydow sade, att det visade min ljusa syn på tingen, då jag beträffande dessa kategorier ej fruktade någon simulation. Ja, bedömandet av detta spörsmål kan väl icke ske bättre än med hjälp av den erfarenhet, som redan intjänts. Man har sedan lagens tillkomst redan fått ett visst mått av erfarenhet i detta hänseende, och det är på denna erfarenhet — som är längre i fråga om vapenvägrare än civilarbetare — som jag i detta fall bygger mitt omdöme.

Herr von Sydow sade också, att dessa människor hade en stor förmån under krigstid. Jag tror, att herr von Sydow i den delen kanske icke har fullt klart för sig, hur lagen i den delen lyder. Det är nämligen så, att den lag vi hava säger blott, att värnpliktiga av detta slag äro skyldiga att under *fredstid* tjänstgöra på visst sätt, men därutöver innehåller lagen ingenting om vad sådana värnpliktiga äro pliktiga till under krigstid. Jag tror för min del icke, att det är klokt ur försvarsintressets synpunkt att hålla tjänstgöringstiderna för dessa samvetsömma värnpliktiga längre än som är av förhållandena betingat. Det kommer nämligen eljest lätteligen hos många, såsom herr statsrådet nyss framhöll, att utbreda sig en känsla av att de göras till föremål för något, som är liktydigt med ett bestrffande, och det är säkerligen icke någon fördel, att en sådan uppfattning blir gängse.

Greve **Spens:** Jag skall be att få yttra några ord i anledning av vad de senaste talarne anfört.

Det är visserligen sant, att man försökt uppställa ganska starka garantier mot simulation genom tämligen minutiösa föreskrifter om huru de intyg skola vara avfattade, vilka skola bifogas de samvetsömmas ansökningar om befrielse från vanlig värnpliktstjänstgöring, men ett faktum är, att antalet sådana ansökningar från samvetsömma liksom ock antalet bifall till dessa ansökningar under senare tid ökats i ganska hög grad, och man kan ju tänka sig, att detta kan bero på, att de s. k. samvetsömma simulera även inför dem, som avgiva intygen.

Det har nu framhållits av herr statsrådet och andra talare, att det är en alldeles oskäligt lång tid, de samvetsömma få fullgöra sin tjänstgöring. Jag skall i anledning därav be att särskilt få stryka under, att det var mycket längre tid enligt 1920 års lag än nu, ty även de samvetsömma ha, såsom jag nämnde i mitt första anförande, fått tillgodoräkna sig den avkortning, som under de senare åren beviljats dem, som övas i vapentjänst.

I mitt första anförande yttrade jag, att utredningen i detta ärende

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

icke var fullständig. Jag sade, att man syntes icke ha gjort annan utredning, än att man hört arbetsledarna vid de civilarbeten, som värnpliktige hade utfört. Den ärade utskottsordföranden anmärkte däremot, att man ju allra bäst kunde bedöma civilarbetarna av hur de uppfört sig under arbetstiden. Ja, det kan ju sägas, men jag avsåg huvudsakligen vapenvägrarna, d. v. s. alla dessa, som fullgöra sin tjänst vid krigsmakten utan att bära vapen och utan att övas i vapen. Hur dessa, vilka äro flera än civilarbetarna, uppfört sig, borde man väl tagit reda på genom att höra militärmyndigheterna.

Det har särskilt framhållits, att lagen är mycket hård för studenterna, bland vilka det hittills varit fyra samvetsömma värnpliktiga. Det kan ju tyckas, men även de studenter, som vapenövas, ha fått mycket lång övningstid därför, att de skola utbildas till befäl, och då få väl även de få samvetsömma bland dem finna sig i, att de få fullgöra någon tids längre värnplikt än de av deras kamrater, som vapenövas.

Slutligen skall jag också be att få säga, att då det nu är meningen, att Kungl. Maj:t skall i förekommande fall se till, att icke simulering föreligger, innan Kungl. Maj:t medgiver nedsättning av tjänstgöringstiden, det kan — även om man är övertygad, att den, som får nedsättning i sin tjänstgöringstid, ej simulerar — inträffa, att denna nedsättning i tjänstgöringen föranleder *andra* att simulera.

Jag skall ej uppehålla tiden längre, utan ber att få vidhålla mitt yrkande om avslag.

Herr **von Sydow**: Jag är ledsen, att jag kommit till en något annan mening än min ärade vän herr Petrén angående grunderna för logiken. För min del har jag sagt, att ifall man beviljar en förmån åt två olika kategorier människor och man sedermera tager bort förmånen för den ena kategorien, tycker jag logiken fordrar, att denna kategori får någon ersättning, men att icke den andra också får det. Herr Petrén har emellertid icke samma uppfattning på denna punkt, och herr Petrén åberopade, att han redan förra året givit uttryck åt sin mening. Det är fullt riktigt, och jag vill sålunda ej bestrida det. Men jag vågar säga, att jag icke tyckte det var logiskt i fjol, och jag tycker icke, att det är logiskt i år.

Vad angår den erfarenhet, vi vunnit om förekomsten av simulation och sådant, så tror jag det i varje fall måste sägas, att denna erfarenhet varit alldeles för kort, för att man skall kunna bilda sig det bestämda omdöme i saken, som herr Petrén och herr statsrådet tyckas ha gjort, nämligen att simulation icke förekommer. De fall, där det nu har beviljats dispens från militärtjänsten, gå väl upp till några hundra, och det är ett för ringa antal fall och det är för kort tid, lagen varit i tillämpning, enligt min tanke, för att man skall ha fått grund till en bestämd generell uppfattning.

Jag ber också att få säga den ärade talaren på Stockholmsbänken,

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

att när han uppgav, att jag hade yttrat, att en lag om dispens för samvetsömma icke kunde genomföras, så tror jag, att han hört fel, eller också har jag uttryckt mig otydligt. Det har jag ingalunda velat säga, ty lagen är ju genomförd. Men man kan ej kontrollera i ett visst bestämt fall, huruvida det föreligger simulation eller ej, då man ej kan blicka in i en annan människas samvete, vilket herr Klefbeck också var inne på. Jag är mycket tacksam för det omdöme, herr Klefbeck gav mig såsom jurist; jag beklagar blott, att det icke är sant. Jag erinrar mig dock så mycket sedan den tid, då jag var praktisk jurist, att jag har ett mycket svagt förtroende för sådana obeedigade intyg, som icke kosta intygsgivarna något men hjälpa intygstagarna. Det kan man lätt få av en mängd snälla människor. Detta torde alla som äro jurister här i kammaren och även många andra av ledamöterna känna till. Jag kan därför ej se, att det är tillräckligt styrkt, att en människa har allvarliga samvetsbetänkligheter i ett visst fall, därför att han företer två mäns intyg därom, och vad samtalen med själasörjaren beträffar, har jag redan sagt — något som man också finner av föreliggande papper — att själasörjaren i regel ingenting annat har att rätta sig efter än vad mannen uppgiver; han står fullkomligt bet inför uppgiften att granska mannens samvete och avgöra om det verkligen är samvetsömhet eller icke.

Nu säger herr Klefbeck, att när sedermera dessa personer varit i arbete, har det icke framgått något annat än att det varit verkliga samvetsbetänkligheter som varit deras bevekelsegrund. Jag får säga herr Klefbeck, att när sådana personer komma ut på heden vid Hunneberg med en ingenjör som arbetsledare, frågar han icke en enda dag efter deras samveten; han säger bara: »Var god och plantera dessa träd!» Och han kan bedöma, om arbetet göres bra, och det gör han, men samvetena frågar han icke efter. Det kan mycket väl hända, att en man, som utan betänklighet begagnat sig av ett kryphål för att komma från lagen, arbetar bra och får vitsord därom av arbetsingenjören, men detta förhållande löser icke frågan.

Jag ber även få påpeka, att jag ej sade, att svenska folket hade fått ömtåligare samveten på senare tid, utan jag sade, att enligt min övertygelse hade de *icke* fått ömtåligare samveten, så att detta kunde vara anledning till hopningen av antalet fall under senare tider. Och när jag yttrade mig om några veckors eller dagars förkortning i tjänstgöringstiden, tänkte jag på den förkortning, som är ifrågasatt här och som icke kommer till stånd om Kungl. Maj:ts proposition avslås.

Jag ber, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Petrén, Alfred**: Jag skall icke lägga mig i meningsutbytet mellan utskottets ärade ordförande och dess vice ordförande, men jag kan ej underlåta att taga upp till skärskådande några synpunkter i herr vice ordförandens huvudanförande. En del av detta anförande hade sådan form, att den i frågan icke initierade lätt skulle kunna tro, att det här gällde att taga ståndpunkt till spörsmålet, huruvida en samvetsöm värnpliktig skulle ha förlängd tjänstgöringstid av annan art eller

om han icke skulle ha förlängd tjänstgöringstid. Så är ju emellertid ej alls förhållandet. Naturligtvis är det riktigt, som vice ordföranden nämde, att det är omöjligt att blicka in i människors själsliv och med säkerhet avgöra, om det föreligger samvetsbetänklighet eller ej, men det är ju också därför som vi tämligen allmänt stå på den ståndpunkten, att det är nödvändigt, att man får ett annat medel än detta direkta inblickande i själslivet för att kunna avgöra, om det föreligger samvetsbetänklighet. Rent principiellt sett skulle jag vilja säga, att den värnpliktige, som av verkligt religiös övertygelse anser det vara orätt att bära vapen, icke borde få längre tjänstgöring än den, som fullgör sin värnpliktstjänstgöring. Men jag har för min del funnit det nödvändigt, att det blir en förlängning av tjänstgöringstiden för den samvetsömma just för att utesluta simulation. Det är alltså denna förlängda tjänstgöringstid, som vi vilja ha såsom ett kriterium, när det gäller att avgöra, om det föreligger samvetsbetänklighet eller ej.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

I fortsättningen av sitt yttrande lade vice ordföranden sina ord så, att den, som icke har tagit närmare kännedom om handlingarna i denna fråga, skulle kunna tro, att det endast vore fråga om ytterst kort ökning av tjänstgöringstiden. Han sade nämligen: »Jag kan ej ha förbarmande med den samvetsömme, därför att han skall tjänstgöra några dagar eller veckor» — just så föllo hans ord — »längre än andra.» Mina herrar, det är dock icke fråga om några dagars eller veckors utan om månaders, ja åtskilliga månaders ökning för den samvetsömme, som får utföra civilt arbete i stället för att fullgöra sin värnplikt genom tjänstgöring vid truppförband. Ty det är ju så, att den vanliga värnpliktsmannen får över fyra månaders ökning, och studenten och den med honom likställde får minst sex månaders ökning i värnpliktstiden, och dessa tider äro dock de minsta, ty för den, som fullgör sin värnpliktstjänstgöring vid något vapen, som icke har den längsta tjänstgöringstiden, blir det, såsom statsrådet framhöll, än längre ökning, alltså mer än fyra respektive sex månader. Nu frågar jag: är det verkligen rimligt, att såsom det förekommit, en teologie studerande, därför att han har en varm religiös övertygelse, att det är orätt att bära vapen, i stället skall under sex månader längre tid och kanske än mer fullgöra civilt arbete. Mig synes det verkligen alldeles orimligt.

Herr vice ordföranden nämnde vidare, att han ej kunde förstå, att det kunde anföras såsom skäl för bifall till den kungliga propositionen, att man, när denna lag antogs, hade den uppfattningen, att den då bestämda ökningen blev för lång. Då dessa ord äro närmast riktade till mig och övriga ledamöter av andra lagutskottet, som ansågo, att den ökning, som Kungl. Maj:t i 1920 års proposition föreslog, var alltför stor, i det vi då uttalade oss för en ökning av endast 10 procent för dem, som fullgjorde sin värnplikt vid truppförband utan att bära vapen, och 25 procent för civilarbete, vill jag gentemot vice ordföranden säga det, att ha vi nu på grund av erfarenheten funnit, att farhågorna för simulation varit överdrivna — och det visa de olika rapporterna från arbetsfälten — så synes det mig vara goda skäl för att bifalla den kungliga

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

propositionen, i all synnerhet som det nu ej alls är fråga om någon generell nedsättning av värnpliktstiden för de samvetsömma, ty det gäller ju endast rättighet för Kungl. Maj:t att i enskilda fall förminska tiden. Och då ju lagutskottet i sitt utlåtande särskilt framhållit, att det utgår från att Kungl. Maj:t ej beviljar nedsättning i något fall, där det kan vara minsta tvekan om att det icke föreligger allvarliga samvetsbetänkligheter, synes det mig vara fullgiltiga skäl att man icke behöver frukta för att ett bifall till denna proposition skall medföra några vådor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Petrén, Bror**: Jag kan icke underlåta att före den kommande voteringen göra ett påpekande med anledning av vad som framhållits från några av de senare talarnas sida i debatten. Jag vill nämligen erinra, att här icke är fråga om en ovillkorlig förkortning av tjänstgöringstiden för ifrågavarande värnpliktiga, utan innefattar ju förslaget allenast, att sedan vederbörande varit inne i tjänstgöring en längre tid, låt mig säga sex eller åtta månader eller än längre — och detta gäller även de av greve Spens omnämnda vapenvägrarna — lämnas det åt vederbörande att bedöma, huruvida det beträffande dem finnes anledning att misstänka simulation, eller om man utan risk för sådan kan gå med på en hemförlovning av dessa värnpliktiga någon tid före tjänstgöringstidens utgång inom det tidsmått, som propositionen med utskottets tilläggsförslag angiver. Jag vill således betona, att det föregår ett bedömande under en längre tid av dessa personer ur synpunkten av bl. a. risken för simulation, innan man eventuellt tillerkänner dem den begränsade avkortning i tjänstgöringstiden, som här ifrågaställes.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr von Sydow m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr von Sydow m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. tjänstgöringstiden för s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;
Nej — 47.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 46, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om minskning av tjänstgöringstiden för värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att vad utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6 bifölles även av andra kammaren.

Protokollsutdrag härom justerades.

Ang. import av råg från Ryssland.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet *Linders*, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Anton Petterssons interpellation angående eventuell import av råg från Ryssland, erhöll nu ordet och yttrade:

Riksdagens första kammare har den 3 februari 1923 lämnat sitt bifall till en av herr Anton Pettersson till kammaren gjord anhållan att till mig få framställa följande spörsmål:

»1) Anser herr statsrådet, att man har att räkna med möjligheten att import av råg från Ryssland kommer att äga rum till vårt land under den närmaste tiden?

2) Om herr statsrådet är av den meningen att en sådan möjlighet föreligger, anser herr statsrådet en dylik import lämplig ur humanitär synpunkt med hänsyn till hungersnöden i Ryssland, ur hygienisk synpunkt med hänsyn till de smittosamma farsoter av olika slag, som härja i Ryssland, och ur ekonomisk synpunkt med hänsyn till den svenska spannmålsmarknadens läge?

3) Om herr statsrådet anser en dylik import ur någon synpunkt olämplig, är herr statsrådet av den meningen, att åtgärder böra företagas med anledning av densamma?»

Interpellationen har föranletts därav, att sovjetregeringen avtalat om leverans från Ryssland till mellansvenska kvarnarnas importförening av 400 ton råg, vilket avtal uppgivits vara inledningen till en fortsatt rågimport i större skala.

Till svar å den första frågan får jag meddela, att enligt vad kommerskollegium inhämtat några vidare inköp från Ryssland av råg från nämnda förenings sida icke vore att för närvarande förvänta. I övrigt kan jag till besvarande av samma fråga allenast tillägga, att kommerskollegium icke tilltror sig kunna utgå från den förutsättning att man icke har att räkna med möjlighet av import av råg från Ryssland under den närmaste tiden.

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

Interpellantens andra fråga innehåller i själva verket tre olika frågor. Jag tillåter mig dock bortse från den första, i vilken fråga jag icke finner något uttalande från min sida påkallat.

Beträffande övriga delar av interpellantens andra fråga tillåter jag mig åberopa följande uttalanden av vederbörande myndigheter.

Medicinalstyrelsen har yttrat sig ifråga om lämpligheten av rågimport från Ryssland ur hygienisk synpunkt med hänsyn till de i Ryssland förekommande smittosamma sjukdomar. Om rågen i och för sig vore av god beskaffenhet synes, enligt medicinalstyrelsen, ingen anledning vara att befara, att densamma förarbetad till bröd skulle framkalla sjukdomar hos människor. Styrelsen anser, att varken hygieniska eller veterinärhygieniska skäl kunde förebäras som stöd för utfärdande av förbud mot import av rågen ifråga.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att en viss import av råg ej torde kunna under innevarande säsong undvaras, därest en normal konsumtion av rågmjöl skulle kunna tillgodoses. I och för sig vore dylik import således icke ägnad att väcka större betänkligheter. Vid import från Ryssland kunde saken emellertid vara mera betänklig, då den ryska valutan vore till ytterlighet deprecierad. Rysk råg kunde tilläventyrs utbjudas till så låga priser, att konkurrensen — därest importen bleve mera omfattande — bleve outhärdlig för de svenska odlarna.

Kommerskollegium har, liksom lantbruksstyrelsen, erinrat om, att importbehov av råg föreligger. Kollegium anser icke, att ekonomisk hänsyn till den svenska rågmarknaden kunde motivera säraktion till förhindrande av rågimport från Ryssland. Betydelsen av att känningen med den ryska spannmålsmarknaden så småningom återupprättades och förbindelser skapades, som undan för undan vore ägnade att skaffa kännedom om den ryska spannmålshandelns närmare förhållanden, borde icke underskattas.

Vad myndigheterna således anfört kan jag i stort sett åberopa. Behov föreligger av viss rågimport för fyllande av rikets konsumtionsbehov och några egentliga olägenheter av densamma synas icke föreligga, åtminstone hava inga som helst dylika hittills gjort sig gällande.

Under sådana förhållanden kan jag också nekande besvara interpellantens tredje huvudfråga, huruvida jag har för avsikt att förorda några statliga åtgärder till förhindrande av rågimport från Ryssland.

Herr **Pettersson, Anton:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det svar som lämnats på min interpellation, men då jag i denna fråga har en helt annan uppfattning än herr statsrådet, skall jag tillåta mig att här yttra några ord.

Redan från början vill jag då betona, att om importen hade inskränkt sig till de 400 ton, som den 20 februari i år inkommo hit till landet, skulle det icke varit så mycket att säga i denna fråga. Men då det i tidningsartiklar för någon månad sedan framhållits, att denna import endast skulle vara en försöksimport och att densamma, om den ut-

föll väl, skulle åtföljas av ytterligare import, så vill jag säga, att det just är beträffande denna stora import, som jag hyst och fortfarande hyser starka betänkligheter.

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

Jag har i interpellationen i punkt 2 tryckt på tre olika saker. Den första, som för mig är den viktigaste, är denna: »Anser herr statsrådet en dylik import lämplig ur humanitär synpunkt med hänsyn till hungersnöden i Ryssland.» På denna fråga har herr statsrådet svarat: »Jag tillåter mig dock bortse från den första, i vilken fråga jag icke finner något uttalande från min sida påkallat.» Jag vill betona, att denna första fråga för mig varit den viktigaste. Vi veta, att under de närmast förflutna åren stor hungersnöd varit rådande i Ryssland och att vårt land jämte andra sökt att hjälpa de hungrande därute. Under förra året trädde här i landet en stor organisation i funktion just för att lindra nöden i Ryssland, och Kungl. Maj:t har också i årets statsverksproposition tryckt på detta förhållande, då hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena under tredje huvudtiteln hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till svensk hjälpverksamhet i Ryssland för budgetåret 1923—1924 bevilja ett extra anslag av 50,000 kronor. Då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet var närvarande vid detta ärendes föredragning inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet, förefaller det mig märkligt, att han icke nämnt ett enda ord om detta i sitt nu avgivna svar på min interpellation. Regeringen har, som sagt, till svensk hjälpverksamhet i Ryssland begärt 50,000 kronor, och till stöd för denna begäran har Kungl. Maj:t åberopat en skrivelse från kommitterade för handhavande av den svenska hjälpverksamheten för bekämpande av det i Ryssland rådande nödtillståndet, i vilken skrivelse det, bland annat, heter: »Den under försommaren 1922 så lovande skörden i Samaradistriktet skadades emellertid av högsommarens oavbrutna torka samt gräshoppornas härjningar, varför skördeutbytet icke blev sådant, att den från Sveriges sida understödda befolkningen alldeles utan fortsatt bistånd från svenskt håll kan reda sig till nästa sommar.» Jag förmodar, att dessa uppgifter, som erhållits utifrån, äro fullt tillförlitliga. Man måste då förvåna sig över, att vi skola draga ifrån det hungrande Ryssland livsmedel genom att därifrån hit importera livsmedel.

Nu har det visserligen sagts, att transportförhållandena i Ryssland skulle vara sådana, att det skulle möta svårigheter att få säden transporterad till de hungrande distrikten. Men vi veta ju, att det gått mycket väl för sig att härifrån frakta svensk spannmål dit ut, och då bör det väl också gå för sig att till de hungrande distrikten föra den spannmål, som kommer hit från Ryssland. I allmänhet har det varit så, att de livsmedel, som skickats ut till de nödlidande i Ryssland gått över Reval. Men den sista sändningen, som avgått i dagarna, har gått över Finland, och då bör det väl icke möta någon svårighet att skicka den ryska spannmål, som kommer hit, dit ut. Jag undrar, vad man skulle säga här i landet, om det rådde hungersnöd i Norrland och de sädesproducerande delarna av landet i stället för att skicka sin spannmål

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

till Norrland skickade den till Danmark, därför att transportförhållandena dit vore lämpligare. Om vi samtidigt anhölle om hjälp i Danmark för att lindra nöden i Norrland, så tror jag icke att befolkningen vare sig här eller i Danmark skulle bli så synnerligen förtjust däröver. Jag har tryckt på dessa förhållanden därför, att den punkt, som för mig varit huvudpunkten, just är den beträffande nöden i Ryssland.

Jag har även tillåtit mig att peka på några andra synpunkter och bland dessa den hygieniska synpunkten. Herr statsrådet har påpekat, vad medicinalstyrelsen sagt, nämligen: »Styrelsen anser, att varken hygieniska eller veterinärhygieniska skäl kunde förebäras som stöd för utfärdande av förbud mot import av rågen i fråga.» Det låter ju här, som om medicinalstyrelsen vore alldeles säker på sin sak, att någon smittofara icke förefinnes. Att döma av tidningsurklipp, som jag har i min hand, tyckes emellertid medicinalstyrelsen icke vara så alldeles säker härpå. Det står där, bland annat: »Ej heller torde man behöva frukta för, att andra infektionssjukdomar på så sätt överföras hit.» Och på ett annat ställe heter det: »Medicinalstyrelsen anser emellertid, att ringa sannolikhet förefinnes för införande av smittoämnet.» Härav synes framgå, att medicinalstyrelsen verkligen icke är så säker på, att icke smittoämnen kunna komma med säden utifrån.

Nu tyckes det vara så, att de sjukdomar, som härja därute, kanske icke så mycket äro människosjukdomar som fast mera kreaturspest samt mul- och klövsjuka. Och det förhåller sig väl så, att vi skola förtära rågen — vi människor äro ju icke så mottagliga för mul- och klövsjuka — i form av bröd, och då bli ju de smittoämnen, som möjligen kunna finnas, uppbrända, så att ingen fara föreligger. Då vi nu snart komma att förtära det ryska rågbrödet, är det sålunda för oss en tröst, att det icke medför någon fara i smittohänseende att förtära det. Jag vill emellertid anmärka, att det vid förmalning av rågen kommer att bli kli och avfall, som kreaturen i alla fall komma att förtära.

En annan sak är, att, om rågimporten blir utökad, det givetvis därute måste gå åt större areal för att samla ihop denna råg. Rågen kommer visserligen hit i lös vikt, men det är givet, att den därute forslas i säckar. Om importen hit ökas, måste en del av den kvantitet råg, som erfordras för att fylla denna import, forslas från mera avlägsna trakter, och det är icke uteslutet, att dessa säckar komma från smittade orter. Det kan också tänkas, att järnvägsvagnarna icke äro så väl rengjorda. Också har det väl varit så, att de epidemier, som inkommit hit till landet, i allmänhet just kommit österifrån. Det är anledning förmoda, att, om det möjligen förut varit förstklassigt ställt därute i hygieniskt avseende, detta numera icke är förhållandet, utan att fara för smitta kan föreligga.

Jag har även tillåtit mig att peka på en annan sak, och det är den svenska spannmålsfrågans läge för närvarande här i landet. Vi veta, att spannmålsprisen under de senare åren ideligen sjunkit, så att lantbrukets idkare kommit i en prekär belägenhet. Detta har också beaktats av herr statsrådet, då han i fjol tillsatte de så kallade spannmåls-

marknadssakkunniga för att avgiva förslag med hänsyn till dessa förhållanden. Emellertid vill jag icke gå in på detta nu. Jag nöjer mig med att konstatera, att det tidigare beaktats av herr statsrådet, att det varit svåra tider för lantbruket.

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

Nu säger visserligen kommerskollegium, att vi skulle behöva importera cirka 90,000 ton råg för att fylla konsumtionsbehovet för innevarande år. Men av de sista siffror jag erhållit från statistiska centralbyråns jordbruksavdelning framgår, att förra årets skörd var cirka 100,000 ton lägre än 1921 års skörd, och skördeåret 1921—1922 exporterade vi, som bekant, något över 46,000 ton. Enligt dessa siffror skulle det sålunda uppstå en brist av endast inemot 60,000 ton. Visserligen är det sant, att folkmängden något ökats, och kanhända man även får räkna med en något större konsumtion per individ. Importbehovet torde under sådana omständigheter likväl ej bliva mer än omkring 60,000 ton teoretiskt sett, och jag är säker på, att importbehovet i praktiken icke kommer att bli ens så stort.

Nu kan det visserligen hända, att på grund av höstens låga spannmålspriser även beträffande råg utfodringen av råg varit större än den skulle ha varit, ifall rågpriset varit högre. Men jag tror i alla fall icke, att importbehovet kommer att bli så synnerligen stort, ty om vi verkligen skulle behöva importera någon större kvantitet råg, borde redan en åtstramning på rågmarknaden gjort sig märkbar, vilket emellertid icke varit fallet. Rågpriset, som i början av januari i år utgjorde 16 kronor 50 öre per 100 kg., håller sig fortfarande vid denna siffra. Därest ett större importbehov skulle komma att göra sig gällande, borde detta redan nu ha kännetecknats av mattare utbud och uppåtgående priser.

Det förefaller märkligt, att herr statsrådet efter det yttrande, som lantbruksstyrelsen avgivit, ändå icke vill göra något i denna fråga. Lantbruksstyrelsen yttrar följande: »Rysk råg kunde tilläventyrs utbjudas till så låga priser, att konkurrensen — därest importen bleve mera omfattande — bleve outhärdlig för de svenska odlarna.» Då lantbruksstyrelsen fällt detta yttrande, förefaller det mig egendomligt, att herr statsrådet ändå icke vill göra något åt saken, så mycket mera som han genom tillsättande av de så kallade spannmålsmarknadssakkunniga, såsom förut påpekats, beaktat det nödläge, vari vårt jordbruk befinner sig. Jag hade trott, att var och en, som icke har den krassa ekonomiska syn på denna fråga som importörerna företräda, skulle reagera mot import av rysk råg. Säkert är det med förvåning och beklämning, som man ute i bygderna fått kännedom om denna import av rysk råg. Jag har här i min hand ett urklipp ur en tidning, vari två av de största kvarnarna i ett län tillkännagiva följande: »På förekommen anledning få vi härmed tillkännagiva: *att* vi icke deltagit i rågköpet från Ryssland, *att* vi icke under några förhållanden komma att använda sådan råg i våra kvarnar och *att* vi *uteslutande* använda god, vällagrad svensk råg till våra samtliga rågmjölsmärken.»

Såsom förut sagts har man här i landet gjort stora insamlingar

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

för lindrande av svälten i Ryssland. Vi veta, att det här finnes en hjälpverksamhet för de nödlidande i Ryssland och att av insamlade medel i dagarna använts ett belopp av ungefär 50,000 kronor. För större delen av detta belopp — jag kan icke precis säga för huru mycket — hava livsmedel inköpts, vilka sedan sänts till hungerdistrikten i Ryssland. Det förefaller mig synnerligen märkvärdigt, att man, samtidigt som man här har en hjälporganisation och köper livsmedel för att sända till de hungrande i Ryssland, tager ifrån dessa nödlidande därute livsmedel genom import hit av brödsäd. Det förefaller mig, som om var och en borde inse, att detta måste karaktäriseras som oklok politik.

Jag förstår, att det ingenting tjänar till att uttala förhoppning om, att herr statsrådet skall göra något i denna fråga. Men det förefaller mig högst olämpligt, att vi, samtidigt som vi här i landet ha god tillgång på livsmedel, genom import av brödsäd öka de hungrandes antal i Ryssland.

Herr **Winberg**: Herr talman! Då interpellanten lade synnerligen stark vikt vid det humanitära momentet, tillåter jag mig att här yttra några ord.

Jag vill då först uttala min stora tillfredsställelse med och min överraskning över att jag fått höra så mycket humanitet från den sidan vid ett tillfälle som detta, men det kan ibland bliva för mycket av det goda, och då blir man lätt misstänksam. Den omständigheten att såväl här i landet som i andra länder utövats en viss hjälpverksamhet mot Ryssland berättigar icke vare sig interpellanten eller någon annan här i landet att till den grad uppträda som förmyndare för det ryska folket och dess sätt att försöka sköta sina inre angelägenheter som interpellanten, att döma av hans yttrande här, synes vilja göra. Det går mycket bra att driva upp detta moment till något förfärligt utmålande, då man säger att genom att man köper råg från Ryssland, så ökar man svälten i detta land. Det är härvidlag en sak som man alldeles glömmer bort och det är, att ett land behöver icke bara råg utan även andra saker. Ryssland i sitt nuvarande läge måste se till, att varor som finnas inom landet exporteras för att därigenom skaffa andra saker, varav det är kanske i ännu större behov än av brödsäd. För min del reagerar jag absolut mot detta sätt, att man med utgångspunkt från en viss hjälpverksamhet vill upphäva sig till förmyndare i varje detalj över ett annat folk och dess sätt att sköta sina angelägenheter.

Interpellanten anförde också ett par kvarnar, som hade annonserat. Ja, jag förstår det där så ofantligt väl, men ingen, varken interpellanten eller någon annan, skall inbilla mig, att det för dessa kvarnar, då de annonserade, var det *humanitära momentet*, som var avgörande. Här passa ett par konkurrenter på att i braskande ordalag för allmänheten tillkännage, att de, i motsats till ett annat företag, inte rörde sig med annat än svensk vara, vilket naturligtvis var avsett att imponera på all-

Ang. import av råg från Ryssland. (Forts.)

mänheten och förskaffa dem ökad avsättning. Ungefär detsamma torde förhållandet bli med de »humanitära» skäl, som man anfört litet var, om man synar dem litet närmare i sömmarna.

Om vi lämna detta moment och komma fram till det rent ekonomiska, som jag misstänker varit utslagsgivande för interpellanten, så måste jag säga, att man går ändå något för långt, när man inte anser, att de här i landet gällande tullbestämmelserna beträffande importvaror kunna vara tillräckliga, utan att vi därtill också skola ha *direkt förbud mot import av livsmedel från vissa andra länder,* oaktat det bevisats, att vi äro i behov av viss import av denna vara för att klara vår folkhushållning.

Det skulle ligga snubblande nära att beträffande det rent hygieniska momentet säga, att det är väl kanske inte så mycket det vanliga hygieniska momentet det gäller, utan man fruktar kanhända, att denna ryska råg har blivit inmängd med något slags bolsjevikbaciller, och det är där skon klämmer. I händelse så är fallet, skulle jag vilja säga både den ärade interpellanten och andra, att jag tror inte man i det avseendet kan känna sig riktigt säker, även om man skulle utfärda förbud mot import av rysk råg.

I övrigt ber jag till sist få tillägga, att med hänsyn till de synnerligen skärpta bestämmelser, som av medicinalstyrelsen utfärdats beträffande allt, som kommer från Ryssland, kan det sannerligen inte finnas någon anledning att vara ängslig. Man går ju så rigoröst tillväga, att om en person råkar fara direkt från Ryssland till svensk hamn, så får han ligga i karantän fjorton dagar, men om jag tar vägen över Estland hit, så är det inte tal om någon karantän. Detta bara i förbigående.

Jag tror det är riktigast, att vi inte lägga alltför stor vikt vid det där humanitära momentet, som här förts fram, ty förutsättningen för att ett folk skall kunna reparera sin ekonomi är naturligtvis, att detta folk, på sätt *som det själv finner lämpligt,* kommer i förbindelse med den övriga världen och inte i fortsättningen, liksom hittills varit fallet, hålles isolerat. Att man nu i Ryssland efter överblickande av situationen och vid närmare inventering kommit till den uppfattningen, att man kan exportera mindre partier råg i utbyte mot andra saker, som man har större behov av, det borde sannerligen inte ge anledning till stora debatter i den svenska riksdagen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.
Lades till handlingarna.

Punkterna 7—23.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.
Lades till handlingarna.

Punkten 25.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.
Lades till handlingarna.

Punkten 27.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 28 och 29.
Lades till handlingarna.

Punkterna 30—32.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 33—35.
Lades till handlingarna.

Punkterna 36.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.
Lades till handlingarna.

Punkterna 40—43.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Anslag till byggnadsarbete vid Alnarps trädgårdar.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till byggnadsarbete vid Alnarps trädgårdar anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra anslag av 24,500 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten under åberopande av vad däri anförts hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Anslag till byggnadsarbete vid Alnarps trädgårdar. (Forts.)

Herr statsrådet **Linders**: I denna fråga har utskottet avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och det är härom icke annat att säga, än att jag förstår, att utskottet naturligtvis kommit till denna uppfattning med hänsyn till det statsfinansiella läget, en synpunkt, som numera anlägges på varje anslagsfråga av denna art. Men utskottet har i motiveringen för sitt avslagsyrkande anfört något, som för mig förut varit främmande, då jag haft saken under omprövning. I motiveringen omnämner utskottet nämligen försöksverksamheten och säger, att ifrågavarande försöksverksamhet, hur betydelsefull den än är, ej motiverar ett ytterligare anslag till de förmansbostäder, som det här är fråga om, utan saken kan på grund av det statsfinansiella läget mycket väl få anstå. Den försöksverksamhet, som utskottet talar om, har behandlats i näst föregående punkt. Där har ifrågasatts en viss utvidgning av denna verksamhet; utskottet har tillstyrkt, och båda kamrarna ha nu bifallit förslaget. Men i denna punkt rör det sig icke om denna försöksverksamhet, även om den är att hänföra till trädgårdsområdet på Alnarp. Den verksamhet, det här gäller, rör skolan och trädgården, således det rent ordinära behovet för verksamheten, ty skolan och trädgården höra ju där så intimt samman, att man väl kan säga, att trädgården och dess olika avdelningar måste upprätthållas i en viss omfattning, för att man skall kunna utnyttja den både som åskådningsmaterial och för att ge eleverna möjlighet att få praktiskt grepp på sina uppgifter.

Nu har det länge varit av behovet påkallat att få utvidga förmansbostäderna. Det är givet, att om man vill upprätthålla verksamheten i ett förstklassigt skick, så måste man också ha kunniga och skickliga förmän och icke alltför ofta byta om personal. Detta är emellertid nu alldeles omöjligt — det har såväl Alnarpsstyrelsen som lantbruksstyrelsen vitsordat — ty de tre förmansbostäder det här är fråga om utgöras av tre rum i en intill trädgården belägen byggnad, som icke ägnar sig att inredas till bostad för folk, som någon längre tid skall förlägga sin verksamhet dit. Två av rummen äro belägna uppe på vinden, det ena strax ovanför vindstrappan, så att man, då man går ut därifrån, riskerar att fall nedför trappan. Det tredje rummet ligger på nedre botten och är mycket fuktigt. Nu har man tänkt utnyttja ett par av dessa rum för extra elever, i fall man får ordentliga förmansbostäder uppförda. Detta ha, som sagt, även myndigheterna vitsordat och jag har själv vid besök på platsen funnit det bestyrkt. Därför ansåg jag det mycket välmotiverat, att man här kom med förslag om nybyggnad. Nu har ju dessutom förhållandet ändrats sedan fjolåret, då jag avvisade förslaget, emedan jag då fann det för dyrt. Nu har det blivit betydligt billigare, och då man ej kan påräkna att framdeles få det något väsentligt billigare än som nu beräknats, fann jag det skäligt att framlägga förslaget. I synnerhet finner jag detta vara berättigat med hänsyn till, att det gäller ett verkligt och stadigvarande behov, och under sådana omständigheter bör det icke vara ur vägen att, då nödvändigheten kräver det, bevilja medel för att fullfölja byggnadsplanen. Kan det icke byggas i år, så måste ärendet ovillkorligen komma tillbaka följande år, så vitt jag kan se.

Anslag till byggnadsarbete vid Alnarps trädgårdar. (Forts.)

Det må nu bliva riksdagens sak att avgöra, om den anser sig kunna gå med på förslaget eller ej. Emellertid har jag särskilt velat påpeka, att den motivering utskottet använt icke är av den art, att den lämpligen bör stå kvar i riksdagens beslut. Jag syftar på, att man begagnat sig av en motivering, som icke har samband med denna punkt. Andra kammaren har redan beslutat bifalla utskottsförslaget med strykande av motiveringen, och det vore ju därför önskligt, att icke heller första kammaren bunde sig vid denna motivering.

Herr **Hellström**: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har framhållit, att den motivering, som blivit anförd för avslag på Kungl. Maj:ts framställning i denna punkt, egentligen icke skulle avse den här punkten utan den näst föregående, som omfattar den försöksverksamhet i fråga om köksväxter, som bedrives vid Alnarps trädgårdar. För utskottet har denna fråga om försöksverksamheten och den övriga verksamheten vid Alnarps trädgårdar framstått mera som ett helt. Försöksverksamheten med köksväxter har nämligen uppkommit på det sättet, att styrelsen för Alnarps lantbruksinstitut ingått till Kungl. Maj:t med begäran om att få använda viss del av avkastningen från trädgårdarna för att påbörja en sådan försöksverksamhet. Kungl. Maj:t har bifallit denna framställning, och på det sättet har vid Alnarps trädgårdar uppstått en dylik försöksverksamhet, som, då den icke kunde bära sig själv och det blev för stora belopp, som måste begäras från trädgårdsavdelningen, numera fått särskilt statsanslag. Emellertid uppbäres för denna försöksverksamhet allt fortfarande icke bara särskilt statsanslag, utan också bidrag från avkastningen av trädgårdarna. Vi ha därför ansett oss med fullt fog kunna betrakta detta som en enhet och göra en anmärkning mot utvidgningen av denna försöksverksamhet på ifrågavarande punkt. Vi ha därvid också haft ett högt föredöme i herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som i föregående års statsverksproposition i det anförande till statsrådsprotokollet, vari han anmälde att denna fråga skulle komma att underställas riksdagens prövning, just anmälde den på föregående punkt, alltså på punkten om anslag till utvidgad försöksverksamhet beträffande köksväxter.

Då nu emellertid andra kammaren fattar det beslut den gjort, har ju frågan om motiveringen förfallit. Det betyder sålunda ingenting, om första kammaren vill godkänna eller icke godkänna den här föreliggande motiveringen. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag utan att göra något särskilt yrkande beträffande motiveringen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Enär herr statsrådet *Olsson* anmält sig vilja avlämna en kungl. proposition, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Olsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 97, angående vissa pensioner och understöd m. m. från allmänna indragningsstaten.

Fortsattes föredragningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Punkterna 45 och 46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48 och 49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Punkten 51.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 52—57.

Lades till handlingarna.

Punkten 58.

Anslag till undersökning med tuberkulin av nötkreatur.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 8 av greve *Wachtmeister,* vari hemställts, att riksdagen dels i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga erforderliga åtgärder för att §§ 1, 2, 6 och 7 i kungörelsen den 25 februari 1919 (nr 133) angående villkoren för erhållande på statens bekostnad av undersökning med tuberkulin av nötkreatur ävensom kungörelsen den 12 februari 1915 (nr 26) angående ersättning till veterinär, som på rekvisition av ladugårdsinnehavare verkställt undersökning med tuberkulin av ladugårdsbesättning, från och med den 1 juli 1923 skulle komma att ånyo äga gällande kraft, dels ock till förekommande och hämmande av tuberkulossjukdomar hos nötkreatur måtte anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra förslagsanslag av 171,000 kronor.

Anslag till undersökning med tuberkulin av nötkreatur. (Forts.)

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den i ämnet väckta motionen

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärder för att kungörelsen den 8 december 1922 (nr 570), angående ändrad lydelse av §§ 1, 2, 6 och 7 i kungörelsen den 25 februari 1919 (nr 133), angående villkor för erhållande på statens bekostnad av undersökning med tuberkulin av nötkreatur, och kungörelsen av samma dag (nr 571), angående ändrad lydelse i vissa delar av kungörelsen den 12 februari 1915 (nr 26), angående ersättning till veterinär, som på rekvisition av ladugårdsinnehavare verkställt undersökning med tuberkulin av ladugårdsbesättning, måtte ändras i överensstämmelse med vad utskottet i punkten anfört;

2) till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra förslagsanslag av 160,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Nilsson* i Tånga och *Johansson* i Uppmälby, friherre *Hermelin* samt herrar *Norin* och *Dalberg*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å den i ämnet väckta motionen I:8 till förekommande och hämmande av tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

Herr **Dalberg:** Herr greve och talman, mina herrar! Som synes har jag jämte fyra andra av utskottets medlemmar reserverat mig på denna punkt. När ärendet behandlades i första avdelningen, tycktes denna vara enig om att Kungl. Maj:ts förslag borde antagas, men när det sedan kom inför utskottet, framställdes ett kompromissförslag, som vid lika röstetal efter lottning blev utskottets förslag. Reservanterna hysa emellertid den uppfattningen, att det beslut, som då fattades, icke har tillräckligt fog för sig. Utskottet har ju kommit till det resultatet, att om en besättning vid tvenne undersökningar visar sig vara tuberkelfri, så skulle staten icke bekosta någon undersökning förrän efter två år. Men när lantbruksstyrelsen ansett, att en sådan åtgärd, som föreslagits av Kungl. Maj:t, kunde vidtagas, så borde utskottet ha förebragt starkare skäl, som kunnat föranleda ett beslut i enlighet med dess uppfattning. Utskottet anser nämligen, att det kunde visa sig, att ägaren till en kreatursbesättning vore så litet intresserad, att han icke lät undersöka sina djur efter de två åren, om det icke skedde utan kostnad för honom. Men om han kommit så långt med sin kreatursbesättning, att han fått den tuberkelfri, så ligger det väl i sakens natur, att han bör ha intresse av fortsatta undersökningar. Det kan rent av innebära en försämring, om utskottets förslag antages, enär han kan uppfatta det som en vink, att han nu kan vara lugn ett par år. Men i fråga om sjukdomar kan det ju hända mycket under denna tid, och därför få vi

väl ändå tro, att en sådan djurägare ombesörjer undersökning, även om han icke kommer i åtnjutande av statsanslag därför. Huvudanledningen till Kungl. Maj:ts nedprutning av anslaget och till reservanternas yrkande är ju hänsynen till det statsfinansiella läget, och det tyckes som det skulle kunna gå att göra en besparing i enlighet med lantbruksstyrelsens och Kungl. Maj:ts förslag.

Anslag till undersökning med tuberkulin av nötkreatur. (Forts.)

Då riksdagen måste iakttaga sparsamhet, och då det ej med skäl kan antagas, att den, som efter stora omkostnader erhållit en tuberkelfri kreatursbesättning, skall bli så liknöjd, att han ej i alla fall vill låta undersöka densamma, samt då det även måste anses omotiverat att ändra en kungörelse, innan man hinner erhålla någon erfarenhet, får jag, herr greve och talman, yrka bifall till reservationen.

Greve **Wachtmeister:** Herr greve och talman! Den inskränkning, som Kungl. Maj:t under denna punkt föreslagit och mot vilken utskottsmajoriteten opponerat sig, är ju ett led i det i år ytterligt nödvändiga sparsamhetsarbetet, men på åtminstone de flesta andra områden äro beskärningarna lagda så, att de icke skada det nu bestående, att de icke minska värdet av de kapitalutlägg, som statsverket redan gjort. Så är det icke här. Staten har här sedan 1898 utgivit någon miljon för tuberkulosens bekämpande och enskilda kreatursägare flerdubbelt mera. Kan det då vara skäl att för den lilla besparingen av något tiotusental kronor verkligen äventyra detta vackra arbete och även det stora kapitalutlägg, som gjorts? Så dåligt är det väl icke ändå med Sveriges finanser.

Nu säges det visserligen, att lantbruksstyrelsen, därtill nödd och tvungen och med Geddesyxan över sitt huvud, varit med om denna ändring, men lantbruksstyrelsen framhåller på samma gång, att ändringen kommer att medföra en betydlig minskning i anslutningen till den statsunderstödda kampen mot tuberkulosen, och icke endast detta, utan även ett tillintetgörande av det arbete, som förut uträttats. Om man också kan finna sig i det första och tänka, att man väntar på bättre tider, så har icke utskottet sett något skäl att ifrågasätta den andra faran, som ju är högst allvarlig. Nu har jordbruksministern utgått ifrån, att dessa kreatursägare självmant skulle bekosta tuberkulinundersökning. Ja, kunde man göra detta, så vore ju allt gott och väl, men tyvärr är jag fullt övertygad om, att man icke kan göra detta. Innehavare av stora ladugårdar med avelsbesättningar komma nog att ombesörja sina kontrollundersökningar, men icke de breda lagren. De komma att uppfatta detta, att anslaget efter två års reaktionsfrihet kommer att indragas, som en vink, att nu allt är gott och väl. Nu kunna de slå sig till ro. Men uppvaknandet kan bli obehagligt nog.

Utskottet säger i sin motivering, att faran kan förebyggas därigenom att lantbruksstyrelsen har en specialist i sin tjänst, och denne skulle då följa arbetet. Ja, om tuberkelsjukdomen vore sådan, att den medförde död knall och fall, då kunde detta skäl varit riktigt, men det är ju icke så. Tuberkulosen är ett smygande gift, vars verkningar icke förmärkas

Anslag till undersökning med tuberkulin av nötkreatur. (Forts.)

kanske på flera år. De komma ofta icke till synes på kreaturens exteriör förrän efter flera år, och då kan ladugårdsägarens halva eller hela besättning vara nedsmittad. Tror man, att han då på nytt är beredd att taga upp kampen mot tuberkulosen med dyrbar utgallring? Det är jag övertygad om, att han icke gör. Han är ledsen, han kommer att låta sina sjuka kor mjölka så länge de orka, och vad detta betyder för folkhälsan, i synnerhet för barnhälsan, är lätt att inse.

För min del skulle jag helst ha sett, att motionen bifallits oförändrad och att man fått rätt till undersökning varje år, även efter två års reaktionsfrihet, men då huvudsaken är, att statsverket bibehåller kontakt med dessa kreatursägare, har jag förenat mig med utskottet. Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hellström**: Herr greve och talman, mina herrar! Skillnaden mellan majoritetens och reservanternas uppfattning i denna fråga är följande. Sedan man genom av staten bekostade tuberkulinundersökningar fått konstaterat, att en besättning är tuberkulosfri, skulle enligt utskottets mening vederbörande djurägare ha rättighet att utan kostnad varannat år få kontrollerat, om detta fortfarande är förhållandet. Enligt reservanternas förslag skulle det däremot icke vidare lämnas något anslag för detta ändamål. För att tillmötesgå den uppfattning, som uttalats av utskottsmajoriteten, fordras en ökning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med 10,000 kronor. Det har synts utskottsmajoriteten, som om en så obetydlig summa som 10,000 kronor icke kan, även om tiderna äro svåra, vara utslagsgivande, då det gäller att göra kampen mot kreaturstuberkulosen, som är av så ofantligt stor både ekonomisk och hygienisk betydelse, mera effektiv. Utskottet har därvidlag haft att stödja sig på ett uttalande av lantbruksstyrelsen, som jag skall be att få uppläsa. Det är bara några rader. Lantbruksstyrelsen framhåller, att den ändring, som reservanterna förordat, »utan allt tvivel komme att verka ej blott hämmande på lantmännens anslutning till det statliga tuberkulosbekämpandet utan även tillintetgörande på en hel del tuberkulosarbete, som staten och enskilda med icke ringa kostnader, särskilt för de senare, bringat till lyckligt resultat». Varför det på det sättet skulle komma att medföra fara, ifall man är alltför njugg, är naturligtvis, att det bland lantbrukarna finnes vissa personer, som icke kommit till klar insikt om, vilken ofantligt stor betydelse hela denna tuberkulosfråga har. Alla större jordbrukare och alla mera klarsynta småbrukare komma naturligtvis, även om icke detta anslag på 10,000 kronor anvisas, att genom fortsatta kontrollundersökningar övertyga sig om, att deras besättningar äro fria från tuberkulos. Men det veta vi ju allesammans, att det ibland lantbrukarna finns en del, kanske inte så många, men det finns här och var i orterna sådana, som inte kommit till insikt om betydelsen av dessa frågor och som man endast kan locka därigenom, att de personer, som arbeta på området, kunna säga: »Men det kostar ju ingenting!» och som först därigenom kunna förmås att göra sådana undersökningar.

Anslag till undersökning med tuberkulin av nötkreatur. (Forts.)

Då det är så stora ekonomiska och, jag skulle vilja säga, även sociala värden det här gäller, borde man icke behöva diskutera, om man skall eller icke skall öka på den summa, som begäres av Kungl. Maj:t, med ytterligare 10,000 kronor. Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag, på det att man fortfarande skall kunna räkna med, att denna kamp mot tuberkulosen blir effektiv.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 59.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 60.
Lades till handlingarna.

Punkten 61.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 62.
Lades till handlingarna.

Punkten 63.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 64.
Lades till handlingarna.

Punkterna 65—72.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Anslag till distriktsveterinärers avlönande.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten uppföra ordinarie förslagsanslaget till distriktsveterinärers avlönande med 250,000 kronor.

Herr **Hellström:** Enligt vad jag inhämtat har andra kammaren beslutat återremittera denna punkt till utskottet för att utskottet skall bli i tillfälle att i frågan infordra yttrande från löneregleringskommittén. Med anledning härav hemställer jag, herr greve och talman, att denna punkt måtte återremitteras.

Anslag till distriktsveterinärers avlönande. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit, än att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 74.
Lades till handlingarna.

Punkterna 75—77.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.
Lades till handlingarna.

Punkterna 79 och 80.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 81—83.
Lades till handlingarna.

Punkten 84.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 85 och 86.
Lades till handlingarna.

Punkterna 87—91.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.
Lades till handlingarna.

Punkterna 93 och 94.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.
Lades till handlingarna.

Punkten 96.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 97.
Lades till handlingarna.

Punkten 98.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 99.
Lades till handlingarna.

Punkten 100.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 101.
Lades till handlingarna.

Punkten 102.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 103.
Lades till handlingarna.

Punkten 104.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 105—110.
Lades till handlingarna.

Punkterna 111—116.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 117 och 118.
Lades till handlingarna.

Punkterna 119 och 120.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 121 och 122.
Lades till handlingarna.

Punkterna 123—134.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 135—140.
Lades till handlingarna.

Anslag till skogsvård i Västerbottens m. fl. län.

Punkten 141.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och med avslag å en inom första kammaren väckt motion nr 59 av herr *Gabrielsson,* för främjande av skogsvård å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna och Idre socknar anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra reservationsanslag av 98,000 kronor, att av Kungl. Maj:t i mån av tillgång tilldelas vederbörande hushållningssällskap under förutsättning, att landsting och hushållningssällskap, tillsammans eller ettdera av dem, till ändamålet bidragit med belopp, motsvarande minst en tredjedel av statsbidraget, samt under villkor dels att anslag från sålunda av statsmedel och från orten anvisade medel icke finge utgå till bolag, dels ock att vederbörande hushållningssällskap skulle vara skyldigt att efter årets utgång till vederbörande länsstyrelse avgiva redogörelse över användningen av samtliga för ändamålet erhållna bidrag.

I herr *Gabrielssons* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte för främjande av skogsvård å enskildas skogar i Västerbottens län för budgetåret 1923—1924 bevilja ett extra anslag av 12,000 kronor att under nyss angivna förutsättning och villkor av Kungl. Maj:t tilldelas länets hushållningssällskap.

Vid den nu föredragna punkten hade reservation avgivits av herr *Gabrielsson,* som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Gabrielsson:** Herr greve och talman, mina herrar! I denna punkt har jordbruksutskottet behandlat en av mig i denna kammare väckt motion om ett extra anslag till Västerbottens läns hushållningssällskap på 12,000 kronor till vård av enskilda skogar i länet. Utskottet har avstyrkt denna min motion, och i sin motivering framhåller utskottet, att det icke ansett sig på en enskild motionärs förslag kunna ifrågasätta anvisandet av några ytterligare medel för ifrågavarande ändamål, men skulle Kungl. Maj:t efter av Västerbottens läns hushållningssällskap gjord förnyad framställning finna sådana omständigheter föreligga, torde Kungl. Maj:t icke underlåta att till riksdagen göra framställning i ärendet. Jag hade naturligtvis helst sett, att utskottet hade tillstyrkt motionen och riksdagen redan nu kunnat bifalla den, men jag är naturligtvis utskottet tacksam för det tillmötesgående det visat och uttalar nu den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall finna omständigheterna sådana redan nu, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att till riksdagen göra framställning i ärendet. Jag har ju i min motion också påvisat nödvändigheten av densamma och jag ber att få erinra, att Västerbottens läns skogsvårdsnämnd under fjolåret i ganska stor utsträckning företog nödhjälpsarbeten. Det var ju på den grund sällskapet fick det stora anslaget i fjol och man hade också tänkt sig att i år få ett större bidrag. Skogsvårdsnämnden ligger ute med en hel del avsynade arbeten, som det icke finns medel till,

men, som sagt, jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall tillmötesgå vad utskottet här uttalat och efter förnyad framställning från hushållningssällskapet också inkomma till riksdagen med äskande av anslag. I den förhoppningen, herr greve och talman, har jag intet särskilt yrkande att göra i denna punkt.

Anslag till skogsvård i Västerbottens m. fl. län. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 142.

Lades till handlingarna.

Punkterna 143—146.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 147.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet och med förmälan, att utskottet komme att under nästa punkt göra framställning om anvisning av ett av Kungl. Maj:t begärt extra anslag å 20,000 kronor till nyanskaffning vid statens reproduktionsanstalt, hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte i riksstaten uppföra ordinarie förslagsanslaget till upprätthållande av statens reproduktionsanstalts verksamhet med 200,000 kronor att utgå i första hand av inkomster av reproduktionsanstalten.

Anslag till upprätthållande av statens reproduktionsanstalts verksamhet.

Herr **Pers:** Herr talman! I denna punkt behandlas en statens affärsverksamhet, som under den sista tiden påtalats i tidningarna och som torde förtjäna någon liten uppmärksamhet även här i kammaren. Statens reproduktionsanstalt inrättades 1912 och staten har till utgången av 1920 till anstalten anslagit i runt tal 140,000 kronor. Lantmäteristyrelsen medger, att den direkta uppoffringen av statsmedel, det vill säga förlusten, är i runt tal 70,000 kronor, oberäknat ränteförlust och oberäknat vad man kunnat påräkna med en mera tidsenlig avskrivning än vad som tydligen ägt rum. Nu begär lantmäteristyrelsen för nyanskaffning ett extra anslag av 200,000 kronor, avsett för utvidgning av anstalten. Motivet är egentligen endast det, att man anser, att tryckeriet bör få en storlek, som skall göra driften vinstgivande. Statsrådet och utskottet ha icke gått med härpå utan stannat vid att bevilja en tiondedel av det begärda eller 20,000 kronor till nyanskaffningar.

Förklaringen till det dåliga resultatet finner lantmäteristyrelsen i de dåliga konjunkturerna, som medfört, att åtskilliga företag i branschen, även sådana, som ansetts mycket kapitalstarka, gått med betydande förlust, särskilt under de senaste åren, och vidare däri, att tryckeriet

Anslag till upprätthållande av statens reproduktionsanstalts verksamhet. (Forts.)

icke anlitats i tillräcklig utsträckning för statsbeställningar. Departementschefen har tydligen funnit saken något betänklig, men han är en man som väljer sina ord, och han har tagit milt på saken och sagt, att det ekonomiska resultatet givetvis kunde varit bättre, men han tröstar sig och säger, att han anser resultatet icke vara alltför dåligt.

Jag anser, att den här saken förtjänar att uppmärksammas av kammaren, och jag vill säga, att vid bedömandet av den här saken så torde det vara felaktigt när det uppgives från lantmäteristyrelsen, att boktryckeriföretagen ha haft dåliga konjunkturer särskilt under den sista tiden. D. v. s. det är riktigt, att konjunkturerna ha varit dåliga under de sista två åren, men när man lägger ordalagen så, som om det i allmänhet skulle ha varit dåliga konjunkturer för boktryckerierna, då tror jag mig kunna säga, att detta är felaktigt. Åren 1917 till och med 1920 anses i boktryckerikretsar ha varit synnerligen goda år, och om detta företag då hade drivits på samma sätt som en god och driftigt skött affär bör drivas, så borde ej företaget hava behövt begära dessa stora anslag för att uppehållas i tidsenlighet eller för att göra utvidgning. Det är ej att undra på, att de enskilda företagare, som arbeta uti denna bransch, fäst sig vid, att här ej behöver betalas ränta på anläggningskostnader, inte ifrågakommer någon skatt, under det att de, som äro utsatta för konkurrensen, måste betala både ränta och amortering och skatt och sörja för, att företagen i regel, om de äro riktigt skötta, också få möjlighet till tidsenligt underhåll och tidsenlig utvidning.

Jag bör kanske ej här draga in den stora frågan, om staten skall inlåta sig i affärsverksamhet. Jag är för min personliga del ingen principiell motståndare mot detta, men jag anser, att detta ändå bör tagas med någon varsamhet och med någon kritik. Det exempel, som vi ha för ögonen, är ej lockande, och jag undrar, om man ej bör tänka sig för innan man fortsätter på den här vägen. Denna institution lär från början ha inrättats för att tillgodose lantmäterikontorets behov av en specialanstalt för att utnyttja en ny uppfinning, ett nytt sätt för reproduktion, och om anstalten hade hållits inom detta omfång, så är det sannolikt, att den hade varit berättigad, åtminstone mera berättigad än nu, när den synes vilja svälla ut över sina gränser och beklagar sig över, att ej statsbeställningar ha kommit i tillräcklig grad. Det är, som jag har nämnt, ej underligt, om de privata företagarne se en sådan utsvällning med misstro och fästa sig vid det, att den ej uppbär sina kostnader, att den ej är likställd med andra, men att den likväl hotar att gå ut i konkurrensen i den fria marknaden om tryckalstren.

Nu är det ju så, att man ej på den här punkten har gått med på de 200,000 kronorna. Jag gör därför här intet yrkande, utan skall inskränka mig till detta, under det att jag i nästa punkt skall tillåta mig att yrka avslag på utskottets hemställan om ett anslag på 20,000 kronor.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Anslag till nyanskaffning vid statens reproduktionsanstalt.

Punkten 148.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till nyanskaffning vid statens reproduktionsanstalt anvisa för budgetåret 1923—1924 ett extra reservationsanslag av 20,000 kronor.

Herr **Pers:** Ja, jag vill bara i korthet säga det, att man i handlingarna inte får någon ingående framställning angående behovet av dessa 20,000 kronor för anskaffande av stil. Det talas i en vändning om att 10,000 kronor skulle vara lämpliga till det. Man får som sagt ingen ingående upplysning om detta behov, men detta anslag av 20,000 kronor förefaller mig stå ganska illa tillsammans med den sparsamhet, som vi här i riksdagen i år utöva mot så gott som varje anslagspunkt. Vi ha här haft sådant uppe i dag förut, och vi ha även vid föregående tillfällen sett, hur man försöker att hålla sig nere i det allra lägsta möjliga. Jag tillåter mig därför hemställa om avslag å den här punkten.

Herr **Hellström:** Herr Pers har i den här punkten yrkat avslag med den motiveringen, att man nu måste se till, att man sparar så mycket som möjligt. Jag tror emellertid, att ifall kammaren skulle följa herr Pers' yrkande i det här avseendet, så skulle man kunna förebrå densamma för ett visst slöseri. Vi få då taga hänsyn till, att här finnes redan ett stilförråd och annan sätterimateriel, som är lämplig för tabelltryck och sådant, men som är alldeles otillräckligt för att reproduktionsanstalten skall kunna fullgöra de beställningar den får på det här området. Frågan har varit underställd en så pass sakkunnig och kritisk granskningsnämnd som statens tryckerisakkunniga, och de av herrarne, som varit i tillfälle att taga kännedom om denna nämnds arbete, torde kunna vitsorda, att statens tryckerisakkunniga icke äro de, som slösa i onödan med statens medel. Dessa ha ansett, att man för att utnyttja de anordningar, som finnas, bör för inköp av stilar och sätterimateriel anvisa en summa av 20,000 kronor. Då vi hade en sådan auktoritet att lita oss till, ansågo vi oss i utskottet icke kunna annat än tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 149.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151—158.
Vad utskottet hemställt **bifölls.**

Punkterna 159 och 160.
Lades till handlingarna.

Punkten 161.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 162.
Lades till handlingarna.

Punkten 163.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 164.
Lades till handlingarna.

Punkterna 165—181.
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 182—184.
Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 13, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1923—1924 i vad angår jordbruksärendena jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.
Lades till handlingarna.

Punkten 2.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.
Lades till handlingarna.

Punkten 4.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.
Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner angående nedbringande av kostnaderna för gymnastikinspektionen vid folkskolorna m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 97 till bankoutskottet, nr 98 till behandling av lagutskott samt nr 102 till statsutskottet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om mera effektiv kontroll å kommunernas ekonomiska förvaltning;

nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen;

nr 12, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ärenden av social natur; samt

nr 13, i anledning av väckt motion om avskaffande av lagrådet eller åvägabringande av ändrade bestämmelser rörande dess befogenhet; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion, nr 150, om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag angående reduktion av nu utgående löner vid statens affärsdrivande verk.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,33 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Åkerman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 99, angående befrielse för Eva Elfving från skyldighet att till postverket gälda visst penningbelopp;

nr 100, angående anstånd med erläggande av förfallna räntor å statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.;

nr 105, angående anslag för budgetåret 1923—1924 till statens lönenämnder och statens bostadsnämnd;

nr 106, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8, 9 och 10 §§ i lagen den 14 juni 1917 om adoption;

nr 111, angående uppdelning av Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga å Lysings och Göstrings härads samt Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds härads domsagor;

nr 112, angående fortsatt anställande av en tillförordnad brottmålsdomare i Norrbottens län; samt

nr 113, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror, m. m.

Justerades protokollen för den 7 och den 9 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av bytesavtal rörande kronan tillhörig mark å Nya varvet;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område från statens lagerhustomt i Vara;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av framställning från Magnesitaktiebolaget Tarrekaise beträffande vissa av bolaget arrenderade mineralfyndigheter å kronojord i Norrbottens län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; samt

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10—13, bankoutskottets utlåtanden nr 14 och 15 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

Herr *Carlsson, Carl August*, väckte en motion, nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Efter föredragning av de vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades av dessa nr 99, 100, 105 och 112 till statsutskottet, nr 106 till behandling av lagutskott samt nr 113 till bevillningsutskottet, varemot propositionen nr 111 nu på begäran bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,40 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Nordiska Boktryckeriet, Stockholm 1923.

308